

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Institutionen för Historiska Studier

De dödas gåvor

**En studie i gravgåvornas funktion
i Skateholm I & II och Tågerup**

Marianne Gabriellsson

Examensarbete i Fördjupningskurs Arkeologi AE1333 15 hp
Handledare: Tove Hjørungdal
Termin: HT17 – VT18

Abstract

This study examines 15 selected Mesolithic graves in Skateholm I & II and Tågerup, focusing on the grave-gifts. The aim is to discuss and problematise the roles and functions of these gifts, to reach a more substantial knowledge of the Mesolithic burial customs in Scandinavia. One of the main conclusions is the need to explore and discuss the role of humans as grave-gifts. Another aspect to discuss is the void in the research concerning the transition between Skateholm II and I. Finally, we see a dislocation in the discourse towards more subjective, active and personal functions of the grave-gifts.

Key words: mesolithicum, Skateholm, Tågerup, grave-gifts, burial customs, Scandinavia, micro archaeology, difference, corporality, Jennbert

Förord

Jeg er båret til en gildere død.

Döden är kanske inte fridfull, döden är bara död. Men det vet vi inte heller.

Henrik Ibsen *Peer Gynt* Akt 1 Scen 1

Jag vill tacka dig Tove för ovärderlig hjälp och stöttning. Du har hjälpt mig att öppna dörrar jag inte trodde gick att öppna. Tusen tack!

Till Ulf som är livets största gåva till mig ♥

Och till mamma...dina drömmar blir verkliga genom mig – och du, jag vet att pappa ser och hör oss från andra sidan. Detta är min gåva till honom.

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Problemformulering och syfte	6
2 Tidigare forskning.....	7
2.1 Om gåvan.....	7
2.2 Om graven	10
3 Material	12
3.1 Datering	12
3.2 Avgränsning.....	13
3.3 Det mesolitiska Skateholm och Tågerup	14
3.4 Gravarna i Skateholm I och II	16
3.5 Gravarna i Tågerup	22
3.6 Gravarnas placering i relation till boplatsen.....	28
4 Teoretiskt och metodologiskt ramverk	29
4.1 Teoretiska perspektiv.....	30
4.2 Metodologiska analysverktyg	31
5 Analys	32
5.1 Gravgåvan.....	32
5.1.1 Gravgåvornas funktion enligt tidigare forskning	37
5.1.2 Förekommer det någon diskursförskjutning inom den tidigare forskningen?	38
5.2 En utveckling av Jennberts resultat	39
6 Resultat.....	41
6.1 Hunden, resandet och individens funktion som gravgåva	44
6.2 Sammanfattning.....	48
Litteraturförteckning.....	50

1 Inledning

Det är en plikt att ge gåvor.

Det är en plikt att ta emot gåvor

Det är en plikt att ge gengåvor (Mauss 1925 [1972])

Mauss tankar kring gåvans funktion, har inspirerat mig att börja fundera på gåvan som allmänt fenomen. Dock om man sätter dessa ord i relation till gravgåvan, då blir det genast mer komplicerat; kan de döda ta emot gåvor, och kan de ge gengåvor?

Att gravgåvor har varit allmänt förekommande, är ett arkeologiskt faktum, och det finns flera olika teorier och tankar kring detta, vilket vi kommer att se längre fram i studien. På så sätt är inte min undran unik; ändå skulle jag vilja ta detta fenomen, gravgåvan, och försöka se den ur ett nytt perspektiv, men ändå behålla fokus på gåvans funktion.

Skälet till detta är att man genom forskningen hos bl.a. Jennbert (1984), Weiner (1992) och Strassburg (2000), kan skönja ett likartat mönster; att gravgåvan har någon form av social roll och funktion, med betydelse för den enskilda individen såväl som gruppen. Det som jag saknar i detta är någon form av nyskapande i tankegångarna, och ett mer handfast, vardagligt perspektiv, i linje med Kjällquist (2001) och Nilsson - Stutz (2003), vilket jag hoppas kunna bidra med genom min studie.

När det gäller dateringen kommer jag att kontinuerligt återge den C14 och övrig datering så som den anges i de refererade texterna. Studien inleds med en kort presentation av problemområdet, vilket sedan följs av studiens syfte och frågeställningar. Kapitel två redogör för den tidigare forskningen inom kontexten gravgåvor, varefter kapitel tre redogör för och presenterar studiens material. I kapitel fyra presenteras studiens teoretiska och metodologiska utgångspunkter samt analysverktyg.

I kapitel fem följer en analys med utgångspunkt i studiens frågeställningar, som sedan mynnar ut i en resultatpresentation i kapitel sex, som sedan sammanfattar studiens slutsatser samt gör en kort utblick mot framtida studier

1.1 Problemformulering och syfte

En studie i gravgåvans funktion har möjligheter att bli väldigt omfattande med en mängd olika vinklar och tankar. Mitt sätt att avgränsa studien är att fokusera på mesolitikum, och då framförallt på mellan – och senmesolitikum (ca 6800 – 4000 f.Kr.). För att ytterligare avgränsa, kommer jag att vända blicken mot två sydsvenska boplatser; Skateholm och Tågerup, som ligger i nuvarande Trelleborg och Landskrona. Då dessa lokaler innehåller gravar som har blivit föremål för omfattande utgrävningar, ser jag stora möjligheter att studera gravarna och deras gravgåvor.

Tanken med studien är att, utifrån gåvorna i ett antal utvalda gravar i lokalerna Skateholm I & II och Tågerup, undersöka gravgåvans sociala roll i det mellanmesolitiska samhället. Rent allmänt finns det många tankar kring gåvans funktion som framförallt talar om sociala fenomen och utbytesfunktioner. Dock vill jag med min studie, endast koncentrera mig på just gravgåvan som fenomen, och dess eventuella funktion, i de två aktuella lokalerna.

Genom att ta avstamp i Jennberts tolkningar av gåvan som ett produktivt och utbytesrelaterat fenomen, vill jag försöka utveckla gravgåvans sociala roll och funktion, i ett vidare och mer nydanande perspektiv. Följande frågeställningar kommer att besvaras:

- Vilka gravgåvor finns i gravarna?
- Vilken funktion anser den tidigare forskningen att gåvorna har?
- Kan man se någon diskursförskjutning inom den tidigare forskningen?
- Är det möjligt att utveckla Jennberts resultat, och placera dem i en ny kontext, d.v.s. alternativa tolkningar?

Eftersom studien grundar sig på att problematisera redan befintliga tolkningar, hamnar den i det hermeneutiska, kvalitativa paradigmet, med fokus på dubbel hermeneutik, då jag tolkar andras tolkningar (Alvesson & Sköldberg 2009). Vidare kommer studien i huvudsak att vara explorativ, då den ämnar undersöka gravgåvornas funktion. Den kommer även att ha en deduktiv ansats, då jag utgår från befintliga teorier för att sedan utveckla dem i eventuellt nya riktningar.

2 Tidigare forskning

Genomgången av tidigare forskning kommer att koncentreras kring två teman; gåvan och graven, där jag framförallt vill belysa det som är nya kunskapsbidrag från de olika forskarna.

2.1 Om gåvan

Mauss hävdade på 1920-talet att gåvan var ett påtvingat socialt fenomen, som i teorin ansågs som frivillig men som i praktiken var det rakt motsatta. I relation till detta lyfter Mauss tvånget att både ge och ta emot gåvor. Det Mauss gör är att dela upp idén om gåvan i tre delar; tvånget att ge, att ta emot och att återgälda. Om exempelvis en hövding vill bibehålla sin auktoritet och ställning gentemot andra hövdingar måste han ge gåvor, både nationellt och internationellt. Likadant för att kunna visa att han både är hemsökt och gynnad av andar och lycka, så måste han ge gåvor som förödmjucar mottagaren och placerar denne i skuggan av hövdingens namn.

Tvånget att ta emot gåvor innebär att man har ingen rätt att tacka nej till en gåva, eller att delta i en gåvoceremoni. Om man gör det, framstår man som feg och rädd för att behöva återgälda gåvan, och att förlora sitt namn tills man har återgäldat gåvan. Om man vägrar att ge en motgåva, likställs det med att ha förlorat på förhand. Dock finns det vissa tillfällen, då en vägran att ta emot gåvor ses som en upphöjd position, och att man då kan utnämna sig själv till segrare och oövervinnlig (Mauss 2002).

Tvånget att återgälda en gåva är essentiellt viktigt för individen, menar Mauss, och ska inte helt och hållet ses som en destruktiv handling, då den ofta sker som ett offer och på så sätt blir gynnsamt för andarna. Även om det inte alltid är så att återgäldandet sker villkorslöst, är det normala skeendet att gåvan måste återgäldas med ränta, d.v.s. har man exempelvis mottagit en filt, måste man återgälda detta med två filtar. Om man inte gör detta, riskerar man att förlora ansiktet, och anseende, för alltid (Mauss op.cit.:50 - 53).

Vi kan på så sätt se hur gåvan, ur Mauss perspektiv, kan vara ett politiskt verktyg, i den bemärkelsen att det var genom gåvoutbyte som människorna upprättade kontakt med andra folkgrupper, utan krig eller annan exploatering. Dock kan det även innebära att dessa gåvor kan vara både påtvingade och själviska.

I forskningen har inte gåvans funktion varit speciellt framträdande utan man har istället fokuserat på andra aspekter såsom parallella kulturer och invandring. Dock ser vi hur Jennbert lyfter fram Fischers forskning kring *Schuhleistenkeilen*, vilka Fischer placerar i sen Ertebøllemliljö (Åleskistebrofasen 4300 - 3899 f. Kr.). Fischer ser dessa yxor som prestigevaror i någon form av utbytesrelation mellan Skandinavien och neolitiska grupper i centrala Europa, och menar vidare att detta kan ha fått påverkan på introduktionen av jordbrukskultur i Sydskandinavien (Jennbert 1984:15).

Den forskning som dock har fått stort genomslag när det gäller gåvan är Jennberts utveckling av Mauss idéer, där hon hävdar att det istället handlar om ett produktivt utbyte i sociala relationer. Framförallt har hon fokuserat på gåvans roll och funktion under neolitiseringsen, då jordbruk och boskapsskötsel introducerades i allt större utsträckning (Jennbert 1984:141). Vidare menar Jennbert att gåvan (och gengåvan) kan ha varit viktiga komponenter i kontaktnätet mellan olika grupper. Gåvan blir också en slags metafor som symboliserar nyheter i ett differentierat samhälle - nyheter som initialt inte behövde innebära några större sociala förändringar, för människorna.

Framförallt kan vi dock se Jennberts idéer om gåvan som koncentrerad kring utbyte. Bosättningarna som under neolitikum blev allt mer permanenta, skapade olika former av differentierade samhällen, där gåvan kan ha varit en viktig länk i att etablera goda relationer och status inom både den lokala hushållsproduktionen, och dels i förhållande till andra grupper. Jennbert ser bl.a. hur "[t]radition och innovation i samband med kontaktnät och utbytesrelationer mellan Ertebøllegrupper och "fullneolitiska" grupper, har lett fram till att förklaringar till introduktionen av agrar produktion torde finnas i den sociala sfären" (Jennbert, 1984: 148).

Eftersom Jennbert hävdar att kontaktnät och gåvoinstitutionen har en fundamental betydelse för människan, karakteriseras införandet av säd och tamboskap som den 'produktiva gåvan'. Vi kan således se Jennberts resonemang kring hur gåvan alltid är involverad med sociala interaktioner (Jennbert, 1984; 2011). Om vi jämför med Mauss, ser vi då att det finns liknande resonemang mellan honom och Jennbert, där den gemensamma nämnaren kan vara ett pliktfyllt, och i viss mån kalkylerande, fenomen, för att skapa och bibehålla goda relationer mellan individer och grupper.

De tankar som har tagit vid efter Jennbert är framförallt Weiners idé om *inalienable possessions*, d.v.s. gåvor som på olika sätt är s.k. omistliga, oavyttringsbara eller som helt enkelt inte kan överlåtas (Weiner 1992:36), vilket avviker från såväl Mauss som Jennbert. Det som Weiner lyfter fram är samhällen med komplexa politiska hierarkier och deras

ägodelar som exempelvis kungakronor, juveler eller fjäderbeströdda mantlar- gåvor som kan kopplas till ett prestigefyllt ursprung eller en uppbyggd auktoritet som sammanlänkas med dåtiden i form av förfäder, gudar, andliga rättigheter eller hög status. Weiner hävdar vidare att även företeelser som myter, släktnamn, sånger och danser kan ses som omistliga ägodelar.

Det intressanta med Weiners idé är beskrivningen av hur det arbete som krävs för att producera sociala identiteter genom ting och människor skapar ett politiskt beroende av omistliga gåvor. Samtidigt kan de också bli verktyg i en politisk autonomi eller oberoende självstyre, då rätten att kontrollera dessa ägodelar även kan användas som medel för att kontrollera andras ägodelar (Weiner 1992:39). Faran med detta är dock att man kan ge bort en del av sin egen autonomi, vilket kan leda till maktförskjutning och politisk hierarki, och en utmaning i att försöka behålla omistliga gåvor från att cirkulera. Här menar Weiner att fenomenet att återgälda en gåva inte sitter i själva gåvan, utan i den auktoritet som består i att behålla gåvan (Weiner 1992 op.cit.:40).

En i sammanhanget relativt avvikande idé om gåvan hittar vi hos Strassburg, som istället menar att de ska ses som ett slags shamanistiskt fenomen, samt ett icke-normativt utbytesfenomen. Framförallt är hans teori om den shamanistiska hunden framträdande, där han menar att hunden, som gåva, har fått följa med sin husse för att fortsätta vara husdjur, men nu i formen av andlig guide på den svåra resan genom okända världar. Förutom hunden hävdar Strassburg att individer såsom queerindivider, shamaner eller andra individer med unika specialiteter som ansågs farliga eller bedrägliga inte fick dö en naturlig död, utan döddes i olika former av ceremonier där de blev ansedd som syndabocker, p.g.a. deras identitet som 'queer' (2002:164).

Även de stenar och djurdelar man har hittat i gravarna i bl.a. Skateholm, menar Strassburg handlar om att dels försäkra sig om att den odöda anden var säkert placerad, samt att djurdelarna kan se som bevarare av gränser eller väktare, budbärare och transportörer genom dessa gränser. Dock menar han att enbart vissa utvalda individer tilläts en säker passage till livet efter döden (Strassburg 2002 op.cit.:180 - 185).

I likhet med Strassburg, har även Kjällquist avvikande tankar, om än mer jordnära än Strassburg. Här ser vi tankar om gåvan som avfall, d.v.s. huruvida de föremål vi hittar i avfallet i gravarna egentligen är en del av gravgåvorna. Detta styrker hon med den gedigna dokumentationen av vardagsföremål som t.ex. spån eller avslag, eller avfall och obearbetade stenar, och som alla kan knytas till gravläggningsritualen. När det gäller de brända skelettdelarna man har hittat i gravarna, menar Kjällquist att dessa kan betyda mer än att enbart vara rester från en primär begravningsritual eller en förstörd grav (Kjällquist 2001:65).

2.2 Om graven

En av de mer betydelsefulla tankarna kring gåvan efter Jennbert hittar vi dock hos Nilsson – Stutz som har analyserat gravar i bl.a. Vedbæk – Bøgebakken och Skateholm I och II. Hos Nilsson – Stutz ser vi ett fokus på framförallt begravningen ur ett rituellt perspektiv där hon framför två olika tolkningar kring begravningen; dels förkroppsligade ritualer (embodied ritual) och dels ritualiserade kroppar (ritualized bodies). Den förkroppsliga ritualen beskrivs som att ritualer är förkroppsligade praktiker och kunskaper, som i sin tur är strukturerade, och samtidigt strukturerar andra aspekter av livet och samhället. Ritualiserade kroppar, å sin sida, utforskar relationen mellan identiteten och kroppen, och hur dessa relationer blir förändrade vid dödsögonblicket – men också hur de är manipulerade och kommenterade vid begravningsritualer. Nilsson - Stutz menar att även om dessa två tolkningar presenteras separat, är de ändå tätt förknippade med varandra genom begravningsritualen, på grund av hur man behandlar den döda kroppen (Nilsson – Stutz 2003:316).

Vi kan se hur den döde begravdes som en person vars kroppsliga integritet respekteras på så sätt att det fortfarande, vid begravningen, ännu inte helt var definierat som objekt utan hade kvar aspekter av sin subjektivitet, eller Själv. Processen från subjekt till objekt tycks ske långsamt, d.v.s. det tar tid för personens en gång medvetna kropp att övergå till materia. Detta framgår även av sättet de döda är begravda och nedlagda, dels genom någon slags tanke att de fortfarande var subjekt och sålunda en slags tanke på en existens bortom döden, och genom att man ibland tog bort ben eller hela kroppsdelar för att låta dem cirkulera bland de levande, vilket tolkas som en kultur för att minnas de döda. Denna kultur innefattar antagligen mest kollektivet, mer än enskilda individer, eftersom minnet av den specifika döda, antagligen suddades ut allt mer över tid (Nilsson – Stutz 2003 op.cit.:366).

I relation till Strassburgs tolkning gällande hundar i gravarna ser vi Bäcklund – Blank & Fahlander skriva om hur ett flertal hundar har begravts på liknande sätt som människor i Skateholm, vilket gör gravarna i Skateholm till en värdefull källa för att diskutera sociala identiteter, kroppslig social differentiering och synen på döden och döda kroppar (Bäcklund – Blank & Fahlander 2006:256).

Intressant hos Bäcklund – Blank & Fahlander är deras resonemang kring hundar och barn. De ser en nära rumslig relation mellan hundar och barn under 10 år. I Skateholm I återfinns ett kluster med gravar, där majoriteten är individuella hundgravar, samt två barngravar. Resterande hund – och barngravar är belägna i gravområdets västra, respektive östra utkanter. Detta tycks vara en medveten placering, vars mönster syns ännu tydligare i

Skateholm II, där hundgravar ramar in både öst och väst, och barngravar ramar in de sydliga och norra delarna av området (Bäcklund – Blank & Fahlander op.cit.:270). En tolkning av detta är att dessa specifika hund – och barngravar placerades där som en avgränsning för kommande gravar, och eventuellt andra aktiviteter.

Synen på döden och döda kroppar i Skateholm kan sammanfattas i tre faser, där den första fasen är en ambivalent hållning till den döda kroppen, som kombineras med en betoning av dödsrelaterade ritualer såsom att även barn och hundar 'måste' begravas. Den andra fasen koncentreras runt konstruktion 10 i Skateholm I, där ett flertal postdepositionella aktiviteter pekar på att den döda kroppen har traumatiserats, och därför behöver fler ritualer. Den tredje fasen, normaliseringsfasen, behandlar den nordöstra delen av Skateholm I, där den döda kroppen, och själva döden i sig, tycks ha fått mindre betydelse än tidigare. De överlappande gravarna där kan ses dels som en önskan att relatera till de döda, och dels som ett ointresse för tidigare begravda kroppar (Bäcklund – Blank & Fahlander op.cit.:274).

Ovanstående tankar kring graven och gravgåvor finns även utanför det skandinaviska mesolitikum. I Baltikum finns bl.a. en lokal som heter Zvejnieki och som betraktas som en av de största mesolitiska gravplatserna i hela norra Europa. Den äldsta graven därifrån är daterad till ca 8240 f.Kr. och tros innehålla kvarlevorna av en stenålders fiskare. Att det just är en fiskare baseras på de artefakter som påträffades i graven; en tandad egg från ett slags fiskspjut samt en stor kota från en gädda. Utöver detta var skelettet omgärdat av ett lager ockra.

En annan grav i lokalen bestod av skelettet av en ung man vars huvud var täckt av ockra samt omgärdat av ett ornament bestående av 59 hängen från djurtänder (varg, grävling, hund och mård), samt att det i munnen på kraniet var placerat två symmetriska kindtänder från varg. Dessutom fanns det i graven även pilspetsar av ben samt en benharpun. Det fanns flera unga män som var begravda på liknande sätt vilket kan tyda på att de erkändes en högre status bland befolkningen och kanske ansågs besitta särskilda kunskaper som exempelvis jägare (Zagorska i Larsson & Zagorska 2006:93 – 98).

I forskningsöversikten kan vi skönja olika mönster, där bl.a. Jennbert (1984), Weiner (1992) och Strassburg (2000) menar att gravgåvan har någon form av social roll och funktion, med betydelse både för den enskilda individen såväl som gruppen, och där aspekter som hierarki och status på många sätt tycks vara framträdande. Vi kan även se en mer spektakulär aspekt hos Strassburg. Dock, det som jag saknar i forskningsdiskussionen är någon form av nyskapande i tankegångarna, och ett mer handfast, vardagligt perspektiv, i linje med

Kjällquist (2001) och Nilsson - Stutz (2003), vilket jag hoppas kunna bidra med genom min studie.

3 Material

Materialiet som analysen baseras på är 15 utvalda gravar, belägna i lokalerna Skateholm I och II, samt Tågerup. Följande gravar kommer att undersökas:

- **Skateholm I:** grav nr 6, 14, 41 och 61
- **Skateholm II:** grav nr IV, VIII, XV, XX och XXI
- **Tågerup:** grav nr 1, 2, 3, 4, 5 och 6

3.1 Datering

Gällande gravarna i Skateholm har jag inte fått fram någon specifik C14 datering, och får därför hänvisa till en något mer generell datering, där Skateholm II placeras i mellanatlantisk tid, d.v.s. övergången mellan sen Kongemose och tidig Ertebølle (Bäcklund – Blank & Fahlander 2006:257). Detta skulle då hamna i tidsspannet 6000 – 5000 f.Kr (Sørensen & Casati i Kerner; Dann & Bangsgaard 2015:61).

Skateholm I överlappar till viss del Skateholm II och dateras därför till mitten av Ertebølle (Bäcklund – Blank & Fahlander 2006:257). Detta kan dock kompliceras något i och med att Burenhult (1999:221) specifikt delar upp Ertebølle i tre faser, som är lika ur såväl dansk som svensk tradition. Utifrån denna uppdelning skulle vi kunna placera in gravarna i Skateholm I i den s.k. Stationsvejfasen (4900 – 4300 f.Kr).

När det gäller Tågerup har jag påträffat följande datering på 4 av gravarna.

Tabell 1 Datering av gravarna i Tågerup (Egen tabell hämtad från Karsten & Knarrström 2003:81; Kjällquist 2006:68; Sørensen & Casati i Kerner et al. 2015:61; Burenhult 1999:221; Sørensen 1996:72)

Grav 1	6460 – 6170 f.Kr, d.v.s. äldre Kongemose, spec. Blak-fasen 6500 – 6000 f.Kr.
Grav 2	Primär och ofullständig C14 ger 1410 – 921 f.Kr (Bronsålder). Vid senare studier av gravskick och korporalitet dateras graven till Ertebølle.
Grav 4	Det råder lite olika dateringar för just denna grav: 4910 – 4460 f.Kr

	4910 – 4510 f.Kr	Ertebølleperiod
	5960 – 5630 f.Kr	
Grav 5	6180 – 5970 f.Kr, d.v.s. sen Kongemose spec. Villingbæk - fasen	

Grav 6 har ingen C14 men med utgångspunkt i den tvärpil som påträffades i graven kan vi datera den till tidig Ertebølle, eller den s.k. Ålekistebrofasen (4300 – 3899 f.Kr) (Jennbert 1984:42. Dock, eftersom det endast finns fragment av pilen är det svårt att fastställa huruvida den var snedeggad eller kort, så den skulle lika gärna kunna tillhöra Kongemose.

3.2 Avgränsning

I studiet av gravarna kommer jag att fokusera på följande kategorier:

1. Materialitet på kroppen (T.ex. ockra, horn, målning, tänder/pärlor)
2. Verktyg, redskap och vapen
3. Djur (T.ex. horn, ben, svanvinge)
4. Mat/avfall (T.ex. flinta, matavfall)
5. Individer (gravgåvor i form av människa eller djur)

Urvalet grundar sig på att alla gravar innehåller olika föremål som kan tolkas som gåvor. Tanken att gravgåvor kan vara av såväl materiell som kroppslig karaktär, d.v.s. en gravgåva kan exempelvis vara en utsmyckning eller färgning, såväl som olika arter av individer, har också tagits i beaktande. Inhämtandet av information kring dessa gravar kommer från fem huvudkällor: "The Skateholm Project" (Larsson 1988), och "Människor och miljö i ett kustsamhälle för 7000 år sedan" (Larsson 1999), som båda två på ett grundligt sätt beskriver dels själva lokalen, och dels gravarna och dess innehåll.

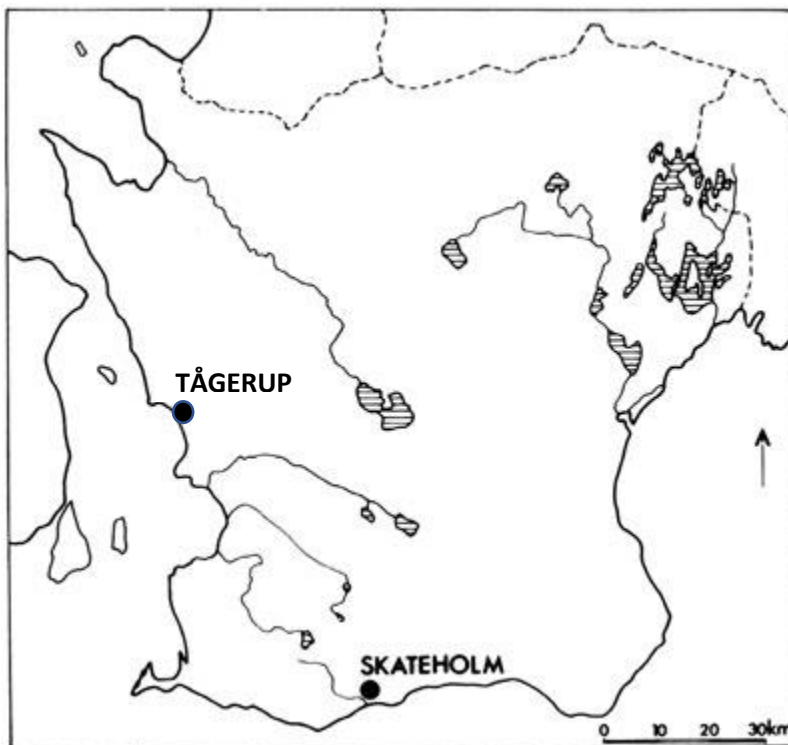
Vidare har vi "The Tågerup excavation" (Karsten & Knarrström 2003), som erbjuder en utförlig redogörelse för utgrävningsprojektet och de gravar som finns i lokalen. Även Kjällquists "Gåvor eller avfall? En studie av sex mesolitiska gravar från Tågerup" (2001). Slutligen kommer "Embodied rituals & ritualized bodies" (Nilsson – Stutz 2003) att användas. Boken ger en mycket detaljerad presentation av de aktuella gravarna i Skateholm I och II.

Valet att studera gravar inom både Skateholm I och II, grundar sig framförallt på dess innehåll av föremål som skulle kunna ses som gåvor. Dessa föremål utgörs av både fysiska ting, men också människoindivider samt hundar, vilket jag tänker ska ge analysen en större

bredd. När det gäller lokalen Tågerup finns det endast sex gravar, varför jag har valt att ta med hela beståndet i min analys.

I och med att Skateholmslokalerna består av ett mycket stort antal gravar; Skateholm I 65 stycken och Skateholm II 22 stycken (Bäcklund – Blank & Fahlander, år 2006), är jag medveten om att mitt urval grundar sig på såväl min förförståelse, samt ett slags godtycke från min sida. Trots att gravarna i Skateholm II innehåller en större mängd gravgåvor än Skateholm I (Willfors 2015), har jag ändå valt att ta med lika många gravar från båda lokalerna för att undvika en obalans i urvalet. Vidare har jag försökt ställa mig så neutral som möjligt i urvalet, och försökt se vad som kan gynna studiens resultat utifrån ett brett perspektiv. Dessutom har studiens omfång och karaktär, beaktats genom att ett mer omfattande material skulle bli alltför stort för att rymmas inom ramarna för en kandidatuppsats.

3.3 Det mesolitiska Skateholm och Tågerup

Figur 1 Karta över Skåne med Skateholm och Tågerup utmärkta (Egen figur baserad på Bäcklund-Blank & Fahlander 2006:256)

Skateholm I och II

Skateholmsboplatsen är en ca 7000 år gammal lokal, belägen på den nuvarande skånska sydkusten mellan Trelleborg och Ystad. Då havsvattennivån började stiga för drygt 7500 år

sedan, strömmade det in över en sötvattensjö, och kom att bilda en liten lagun. Mitt i denna lagun låg en liten, smal ö som befann sig endast ett par meter över vattenytan. Denna lilla ö kom att utgöra den första boplatsen Skateholm I, som dateras till ca 5250 f. Kr. (Burenhult 1999:233).

Anledningen till att människorna valde just denna lilla ö, var flera. Man hade dels tillgång till sötvatten från de vattendrag som rann ut i lagunen, samtidigt som man hade havsvattnet med sin blandning av salt – och sött vatten, som gav god tillgång på fiske. God växtlighet, i form av olika växter, medförde en artrik fauna i anslutning till boplatsen, vilket gjorde Skateholm till en rik miljö att leva i.

Själva lagunen där boplatsen låg förändrades under årens lopp – den ursprungliga lilla vattensamlingen, växte p.g.a. vattenhöjningar, och under ca 1000 år kom den att istället bli en fyra kilometer lång sjö. Detta medförde också att ön som befolkningen bodde på, blev allt mindre, och till slut blev man tvungen att söka sig till nya öar i lagunen. Den nya boplatsen hamnade således ca 150 meter från den gamla ön, och benämns Skateholm II, som var bebodd mellan ca 4900 – 4500 f. Kr. (Larsson 1988). Under den allra senaste delen av äldre stenåldern, har man dessutom belägg för att människorna flyttade sin bosättning ytterligare två gånger (Burenhult 1999). Utöver dessa fasta flyttar, lämnade man troligtvis sina boplatser för att under kortare perioder slå sig ner på andra platser vid lagunen, vilket tyder på att man har haft säsongsboplatser för att bedriva t.ex. jakt och fiske (Larsson 1988).

Tågerup

Tågerup var ursprungligen en udde som låg strax öster om dagens Landskrona, ungefär fyra kilometer från kusten. Udden var ca 1 kilometer lång och upp till 500 meter bred och omgiven av vatten på båda sidor; Saxån och Braån. De första reguljära boplatserna i Tågerup är daterade till mellanmesolitikum och den tidigaste Kongemoseperioden, ca 6500 – 6200 f.Kr. Att man valde att slå sig ner just här förmodas vara vattenresurserna; både Öresunds saltvatten som flodernas sötvatten. Man har inte hittat några fynd som tyder på permanenta boplatser, utan man antar att befolkningen har flyttat runt i området kring Saxån för att jaga och fiska, i ett slags mellanting mellan sedentism och nomadism.

För ca 6000 år sedan steg vattennivån och täckte de tidigare boplatserna. Nya grupper började då befolka området och man har hittat neolitiska yxor, pilspetsar och skrapor som visar att Tågerup fortsatte vara en ekonomisk, social och rituell plats. Utifrån de fynd man har gjort går det att påvisa att det har funnits både Kongemose och Ertebøllebosättningar (5500 – 4100 f.Kr) i Tågerup. Kongemoseboplatserna var belägna främst i den västra och sydvästra

delen nära det område där Saxån och Braån kopplas samman, medan Ertebøllefynden påträffades i den östra delen. Av de gravar man har påträffat i Tågerup är tre stycken från Kongemose vilka var belägna nära havet, p.g.a. marken där var lätt att gräva i. Ytterligare två gravar kan säkerställas tillhöra Ertebøllekulturen (Karsten & Knarrström 2003).

3.4 Gravarna i Skateholm I och II

De nio utvalda gravarna är jämt fördelade över de två gravfält man har funnit i Skateholmslokalen. Det äldre gravfältet, Skateholm II är daterad till ca 5250 f.Kr, följt av det något yngre Skateholm I (4900 – 4500 f.Kr), vilket innebär att båda lokalerna tillhör Ertebølleperioden. Trots att det finns två gravfält, är det ändå möjligt att de har använts samtidigt (Skånberg 2016). Studier från dessa två lokaler tyder på att begravningen var en komplicerad ritual, då det finns bevis på flera olika aktiviteter. Bl.a. tror man att den döda har deltagit i en slags 'sista' måltid bestående av framförallt fisk som skulle kunna peka på att döden var avsiktlig och planerad, som ett slags offer (Larsson 1990; Skånberg 2016). Detta kan styrkas med att man har sett skador som indikerar en våldsam behandling av vissa kroppar, såsom flertal slag eller sprickor i kraniet.

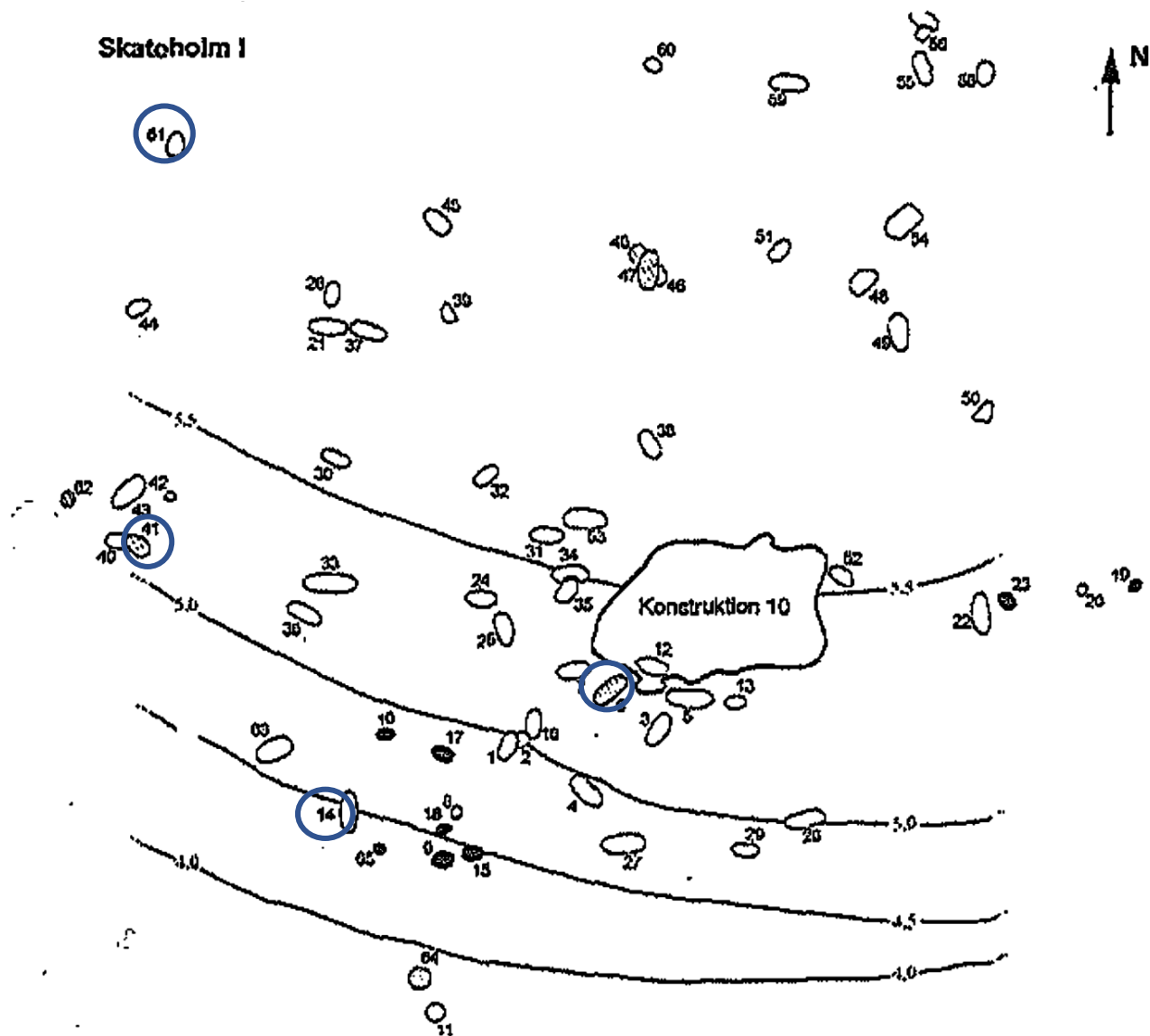
Andra tecken som tyder på offer är att vissa kroppar har ikläts dräkter i vad man tror är skinn, och att en del kroppar är nedlagda i en kistliknande konstruktion, i likhet med en liten båt eller kanot. I Skateholm II har man exempelvis funnit sådana 'båtgravar' där både graven och den nedlagda individen tycks vara riktade ut mot havet, som om de vore avsedda att transporteras på en sista resa ut över havet (Skånberg 2016:34).

Skateholm I

Tabell 2 Gravgåvorna i de studerade gravarna Skateholm I (Egen tabell)

Grav	Antal individer i graven	Gravgåvor
6	2	Foster/nyfött barn, flintavfall, blad, spån, flisor, tandpärlor, ockra
14	2	Ung kvinna, ockra
41	2	4-årigt barn alternativt 60-årig man
61	1	Yxa

Figur 2 Skateholm I gravfältet med de undersökta gravarna markerade i blått (Fahlander 2005:133)

Grav 6

I graven (fig.2) påträffades två individer; en kvinna i 35-årsåldern som var begravd sittande position, lutandes mot gravväggen med ett foster/nyfött barn i området strax ovanför höfterna, som om det vore placerat i kvinnans knä. I gravfyllningen hittades flintavfall, blad, spån och flisor. Bakom kvinnans lår, höger skenben samt höfter fann man någon slags färgning. Vidare fanns en slags färgning runt skenben och höfter som innehöll mängder av fiskben. Man fann också 33 tandpärlor kring höftregionen (32 st. från vildsvin och 1 från älg), samt ockra vid låren. Det tycks slutligen som att båda kropparna är begravda vid samma tidpunkt (Nilsson – Stutz 2003 Appendix:35 – 36; Larsson 1988a).

Figur 3 Grav 6 (<https://www.pinterest.se/pin/53691358679995534/>)

Figur 4 Grav 14 (Willfors 2015:19)

Grav 14

I graven (fig.3) påträffas två individer; en man i 45 – 55 års-åldern som ligger utsträckt på rygg. På vänster sida om honom ligger en ung kvinna, ca 17 - 19 år. Kroppen är aningen vänd mot höger med svagt böjda lemmar och kroppen täcker delvis mannens vänstra sida. Kropparna antas ha begravts vid samma tidpunkt (Nilsson - Stutz 2003 Appendix: 41 – 44). En klump av rödockra påträffades vid kvinnans huvud (Åkesson 2007:5).

Grav 41

I graven (fig.4) påträffades två individer; en äldre man i 60 – års åldern och ett fyraårigt barn som ligger på sidan med ansiktena vända mot varandra och med mannens vänstra arm placerad över barnet som en slags omfamning. Båda individerna förmodas ha begravts vid samma tidpunkt (Larsson 1988a; Nilsson – Stutz 2003:241).

Figur 5 Grav 41 (<http://historiska.se/upptack-historien/artikel/den-gamle-och-barnet/>)

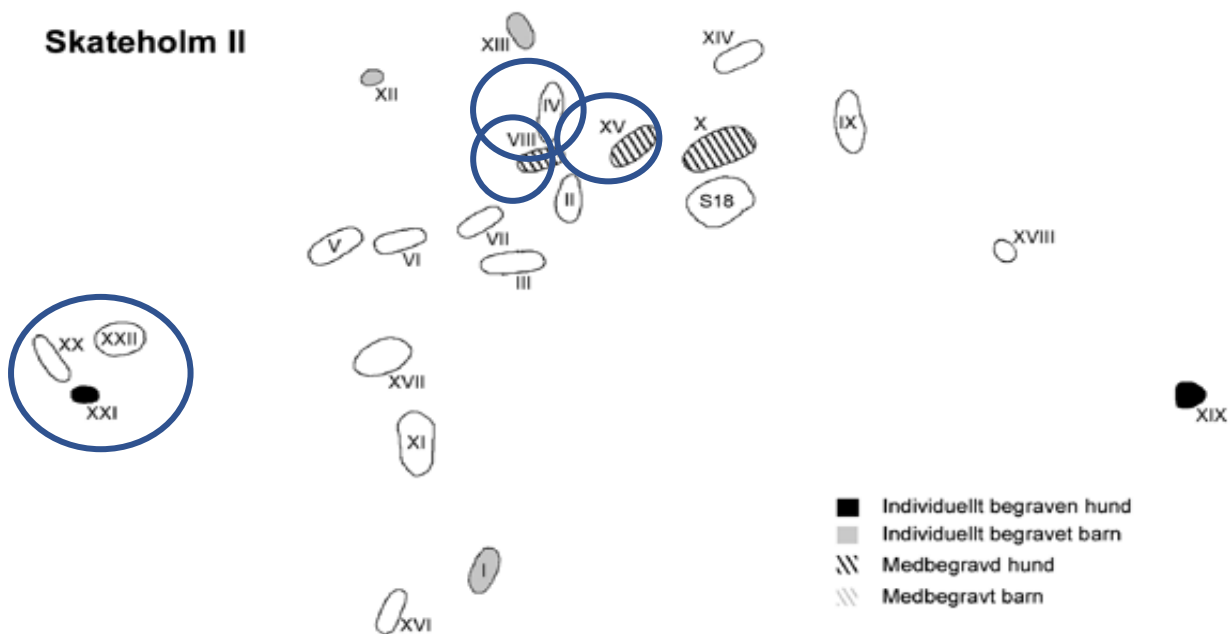
Grav 61

I graven påträffades en äldre individ av obestämt kön då kvarlevorna var alltför svaga att analysera. Det som är tydligt är ett kranium. Utifrån att endast kraniet är kvar förmodas att begravningen har skett i flera steg, dock är det svårt att fastställa något konkret. Vid vänster sida om kroppen fann man en yxa (Nilsson – Stutz 2003 Appendix:88).

Skateholm II

Tabell 3 Gravgåvorna i de studerade gravarna Skateholm II (Egen tabell)

Grav	Antal individer i graven	Gravgåvor
IV	1	Harpun, stenyxa, stenplattor, blad, nål av ben, ockra, någon form av tyg/klädnad
VIII	1	Hund
XV	1	Ockra, tandpärlor, verktyg av ben, flintkniv, hjorthorn, resterna av en ung hund
XX	1	Halsband av tandpärlor, båt/kanot
XXI	1 (hund)	Hjorthorn, 3 flintknivar, hammare

Figur 6 Skateholm II med de undersökta gravarna markerade i blått (Fahlander 2005:133)

Grav IV

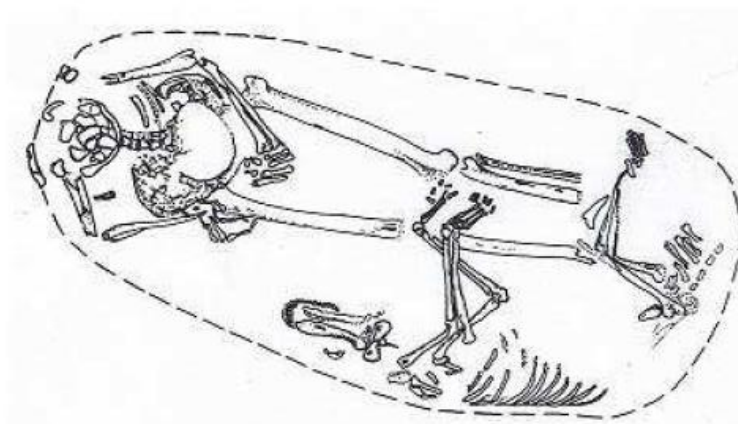
I graven ligger en vuxen man i utsträckt ryggläge. I anslutning till vänster överarm finns en harpun vars spets ligger intill armbågen. Vidare fann man i graven ett kluster av föremål placerade ovanför kraniet; 1 prickad stenyxa, 2 stenplattor liggande på sidan, 4 blad liggandes ovanpå varandra samt en nål av ben. Hela området där dessa föremål påträffades var färgat av rödockra. Vidare tycks det som att kroppen har varit täckt av något slags material vid gravläggningen (Nilsson – Stutz 2003 Appendix:97 – 98). Detta kan vara fören på en kanot och individen har i så fall placerats i en kanot vid gravläggningen (Larsson 1988b:112).

Grav VIII

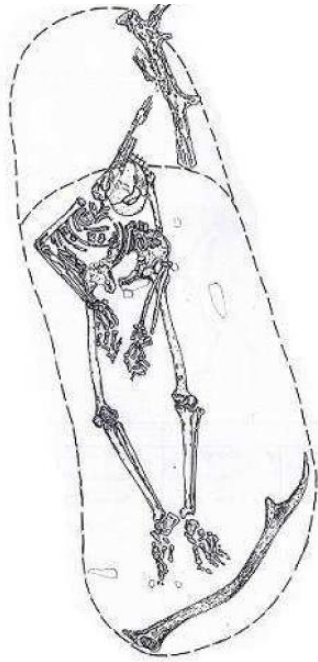
I graven påträffades en vuxen kvinnoindivid (fig.6) i sittande ställning lutandes mot väggen med benen utsträckta framför sig. Ett hundskelett påträffades på vänster sida om benen (Nilsson - Stutz 2003 Appendix:102). Hunden var placerad på sidan med fram – och bakbenen vilandes över kvinnans ben (Larsson 1988b).

Grav XV

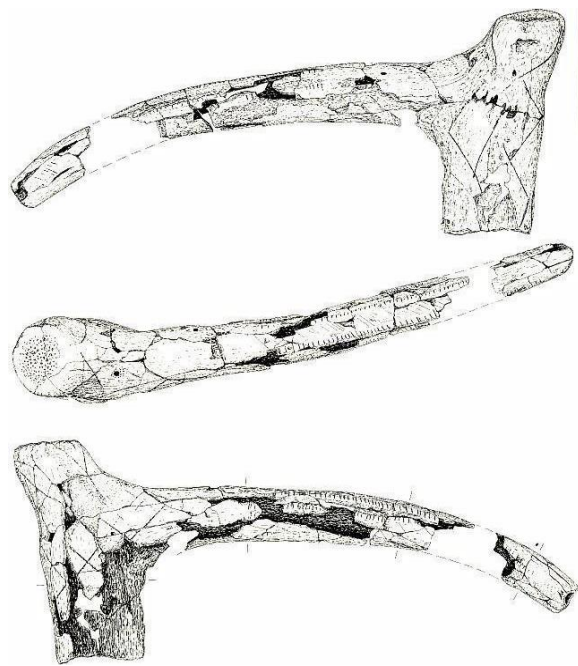
I graven påträffades en ung mansindivid (fig.7) i sittande ställning lutandes mot en av gravens väggar, och med benen utsträckta framför sig. Individens ålder uppskattas till ca 25 år. Mannens kranium är täckt av rödockra samt har 16 tandpärlor av hjort placerade över skallen. I bröstkorgen ligger ett verktyg av ben och en flintkniv. Dessa kan eventuellt initialt ha placerats i någon form av behållare. I anslutning till huvudet har en hylla formats där det ligger ett stort hjorthorn (Larsson 1988a:96; Nilsson – Stutz 2003 Appendix:110). Vidare fann man rester av en unghund i graven (Willfors 2015).

Figur 7 Grav VIII (Peterson 2007:31)

Figur 7 Grav XV (Peterson 2007:31)

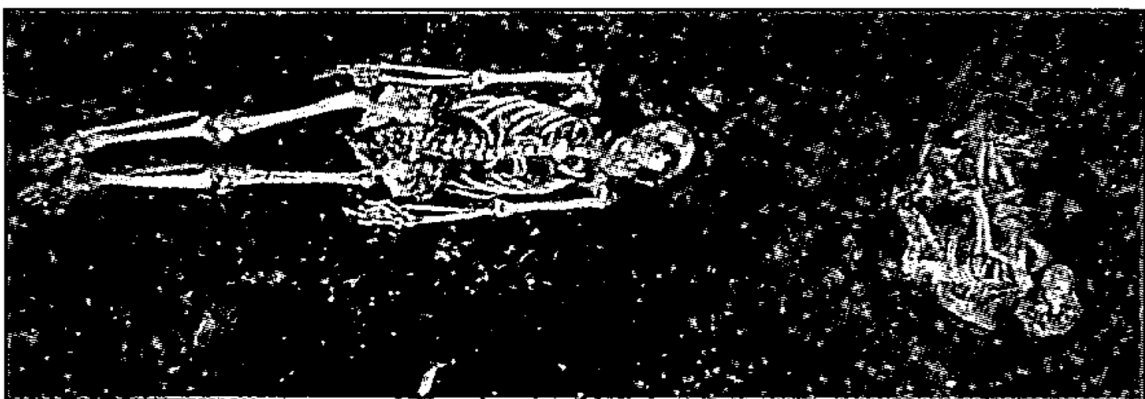

Figur 8 Hornhammare grav XXI (Larsson 1988b:149)

Grav XX + XXI

Grav XX innehåller kvarlevorna av en ung kvinna i 20-års åldern, liggandes på rygg med armarna utsträckta längs med kroppen, och som tycks ha legat i någon form av träkonstruktion, eventuellt en båt eller kanot. På baksidan av bäckenet fanns ett halsband av tandpärlor bestående av två par framtänder från uroxer samt mer än 30 framtänder från kronhjort (Strassburg 2000).

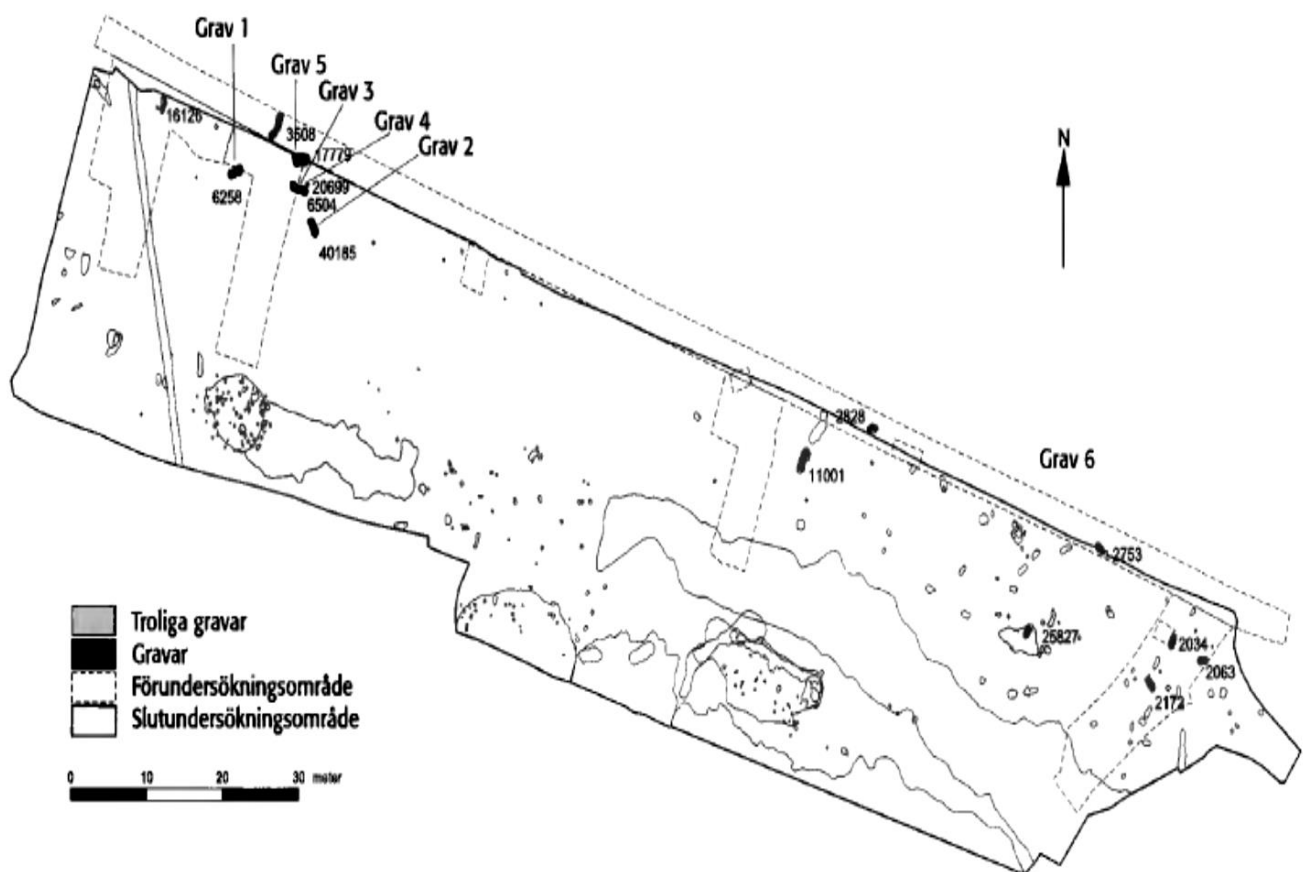
I direkt anslutning till denna grav ligger grav XXI som innehåller kvarlevorna av en hund (fig.9). I graven påträffades ett dekorerat horn från kronhjort, en hornhammare på hundens bröst samt tre flintknivar. Hunden verkar dessutom sakna sin högra framtass (Willfors 2015). Hornhammaren (fig.8) har ett kraftigt huvud samt ristningar bestående av romber. På skaftet finns ristningar av sneda och tvärgående streck (Larsson 1988b).

Figur 9 Grav XX och XXI (Jennbert 2003:140)

3.5 Gravarna i Tågerup

De gravar som har hittats i Tågerup tillhör både Kongemosekulturen och Ertebøllekulturen. Grav 1, 2 och 5 tillhör Kongemose och 3, 4 och 6 tillhör Ertebølle. Själva gravplatsen är belägen på en platå som tycks ha varit målet för begravningsprocessioner som startade vid kusten och via en skogsdunge ledde fram till platån. Lövslogen på västra sidan om platån var diagonalt delad av en fuktig remsa med al och björk, vilket skapade en konstant fuktig miljö. Detta tycks ha attraherat befolkningen i Tågerup som förutom den lättgrävda våta sanden, även innehöll röd och orange järnoxid, som skulle kunna vara anledningen till att området blev en begravningsplats. Av de mer än hundra gravfärgningarna i området, var det endast ett fåtal som visade sig vara riktiga gravar. Trots det bör vi se Tågerup som ett mycket värdefullt bidrag till den mesolitiska forskningen (Karsten & Knarrström 2003:75 – 76).

Figur 10 Gravområdet i Tågerup (Kjällquist 2001:35)

Tabell 4 Gravgåvorna i de undersökta gravarna Tågerup (Egen tabell)

Grav	Antal individer i graven	Gravgåvor
1	1	Ockra, knacksten, spån, flinta, ben djurtänder, handtagskärna
2	1	Flinta, benfragment
3	1	Skivkniv, spånkniv, kniv, tandpärlor, ev. ockra
4	1	Ockra, ev. skinnbit, kärnyxa, sminkstenar, slipstensfragment, handtag av kronhjort, mårdkäke, spån, flinta
5	2	Något slags skinn, benspets/spira, tandpärlor, spån, fossilt ostronskal
6	1	Fragment av tvärpil

Grav 1 A6258 Den gamla kvinnan

I graven påträffades en kvinnoindivud (fig.10), ca 1,50 cm lång och runt 45 – 50 år gammal. Kroppen låg i utsträckt ryggläge med huvudet mot väst och ansiktet mot norr. I ansiktet finns rödockrafärgning som skulle kunna tolkas som en s.k. dödsmask och man kan även skönja det kring vänster underben samt mellan fötterna. På underkroppen är det svårt att se någon färg då marken i sig är naturligt rik på järnoxid (Kjällquist 2001:37; Karsten & Knarrström 2003:77).

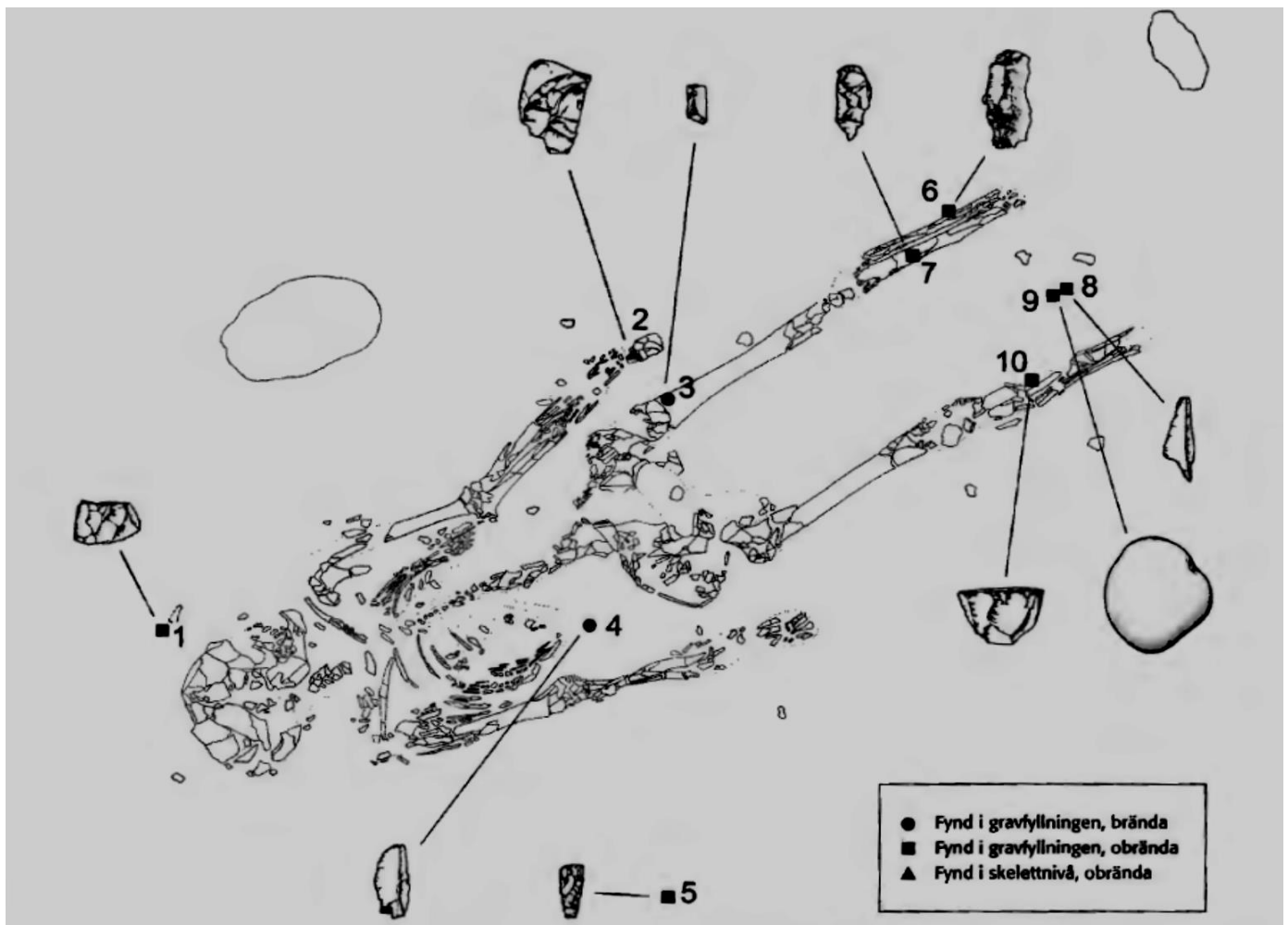
I graven förekommer fynd (fig.1) som en knacksten, ett spån samt bränd och oslagen flinta, samt mycket ben. Vidare finns en handtagskärna och i fotändan på graven hittades avfall från handtagskärna. I själva gravfyllningen hittades ett förarbete till handtagskärnan samt fyra spån, varav två var brända. Fyllningen innehöll även ca 490 bitar slagen flinta varav 40 % var brända (ca 200 st.). Ca 160 st. moränflinta (60 %) hittades på skelettnivå och resten i själva fyllningen. På skelettnivå fanns även djurbensmaterial samt en bit flinta i vänster hand. Denna flintbit är värdefull då den kan kopplas samman med den handtagskärna som påträffades i stolphålet (Karsten & Knarrström 2003:79). Där hittades också 170 bitar slagen flinta, varav 30 % var brända (ca 50 st.). Flintan tycktes koncentrerad i fyllningen över kraniet och vänsterhanden.

Det djurbensmaterial som påträffades var koncentrerat till stolphålet där man hittade brända fiskkotor från bl.a. torsk. Vidare fanns fem vildsvinständer och ett underkäkesfragment från vildsvin. Vid det vänstra skenbenet hittades ett extrautrymme som innehöll slagen flinta i samma utsträckning som övrig fyllning, och man tror därför att utrymmet tillhör graven. Det fanns även här järnutfällningar på skelettnivå, men det är oklart om det är

samma ockra som mellan fötterna. Slutligen kom man fram till att två av de fem spån som påträffats i graven har använts som knivar (Kjällquist 2001:37 – 38). Man har inte påträffat något som liknar kläder eller svepning, och inte heller några 'knappar' i form av tandpärlor (Karsten & Knarrström 2003:77).

Grav 2 A40185 Mannens grav

I graven ligger en individ i utsträckt ryggläge med huvudet riktat åt norr och ansiktet vänt mot väster (fig.11). Individens tros vara en man i 40 - 50-års åldern som är ca 1,60 m lång (fig.2) (Kjällquist 2001:42). Fynden i graven är relativt få, endast 36 mycket små flintfragment hittades, samt 12 brända oidentifierade benfragment.

Figur 11 Artefakternas spridning Grav 1. 1. Handtagskärna 2. Polygonal kärna 3. Spån 4. Spån 5. Eldslagningsflinta 6. Spån 7. Uppfriskningsavslag 8. Spån 9. Knacksten 10. Handtagskärna (Kjällquist 2001:40)

Figur 12 Grav 2 A40185 Mannens grav (Kjällquist 2001:43)

Grav 3 A20699 5-åringens grav

Graven är placerad i centrum av grav 4 ca 0,25 m ovanför överkroppen på den gravlagda kvinnan i grav 4. Individens i grav 3 tros vara ett 5-årigt barn, uppskattat på grund av de 12 tänder och en eventuell del av en käke som påträffats i graven västra del. Man tror även att barnet har legat i utsträckt ryggsläge beroende på artefakternas läge.

De fynd man har påträffat är en skivkniv och en spånkniv placerade runt barnets förmodade höftregion. Strax väster om den plats där man tänker att kraniet låg finns ytterligare en kniv, och man har utifrån slitspårsanalys kunnat bekräfta att samtliga knivar är använda. På bröstregionen har man påträffat fragment efter ca 12 framtänder från kronhjort, som man antar har utgjort ett halsband, alternativt varit en dräktdetalj. Man kan inte med säkerhet avgöra om det rör sig om tandpärlor, men placeringen nedanför det förmodade barnhuvudet, samt det vanligt förekommande bruket av just tandpärlor i mesolitiska gravar, tyder på att det är någon form av halsband (Kjällquist 2001:43 – 44). Det finns inga fynd som pekar på någon form av kläder eller annat tyg, dock tänker man att barnet eventuellt kan ha varit täckta av någon form av rödockra (Karsten & Knarrström 2003:196).

Grav 4 A6504 Kvinnans grav

Individen i graven är en kvinna i 40 - 45 - års åldern och ca 1,50 m lång. Kroppen låg i utsträckt ryggsläge med huvudet mot väst och ansiktet vänt åt söder. Över bäckenet och mellan lårbenen påträffades rödockra, och vid bäckenet fanns även ett antal kolbitar. Man förmodar att det även

har legat någon form av rödockrafärgat skinn över nedre delen av kroppen, samt mellan lårbenen.

I graven påträffades en stor mängd fynd (fig.12), framförallt i själva gravfyllningen. Vid huvudändan ca 0,20 m ovanför skelettnivå hittades fragment av en bränd kärnyxa. Vidare påträffades ovanför högerarmen ett slipstensfragment, samt att det i fyllningen låg två s.k. sminkstenar (småstenar med en smetig rödfärgad yta) vilka var placerade över högerarmen och ovanför högra delen av höften. Vid kraniet fann man ett s.k. handtag i kronhjortshorn och en mårdkäke. Vidare fann man i fyllningen spår av nio spån som alla var placerade utanför kroppens kontur i en viss symmetri. Tre stycken låg vid kraniet, två stycken vid höger hand. Två spån låg vid vänster armbåge; ett spån låg vid vänster ben samt ett spån vid fotändan. Utifrån slitspårsanalys kan man förmoda att alla spåren har använts som knivar.

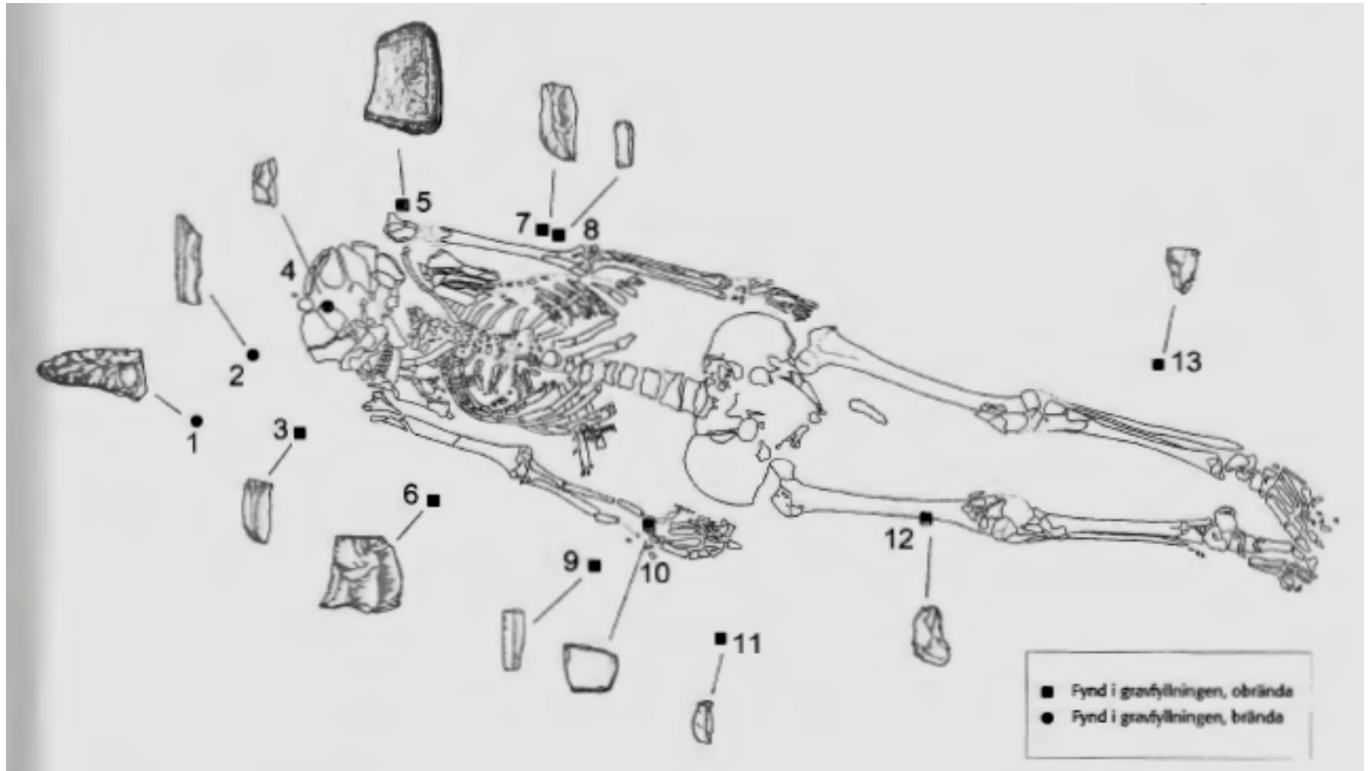
I gravfyllningen fanns ca 330 bitar slagen flinta, varav 120 var brända. Man hittade även i fyllningen ca 0,10 m ovanför skelettnivå två mörkfärgade partier, ett över vardera hand. Ytterligare ett större mörkfärgat parti fanns ovanför benen. Dessa mörkfärgningar innehöll alla brända och obrända fiskben. Den största delen av benmaterialet var beläget ovanför överkroppen och omfattade rådjur, kronhjort, vildkatt, skogsmård, havsörn och vildsvin (Kjällquist 2001:45 – 50). Även fast grav 3 och 4 ligger i samma område, antar man att de representerar olika begravningar, samtidigt som man kan se en koppling i att kvinnan begravdes före barnet, och att barnet då kan ha varit det sista steget i kvinnans begravning (Karsten & Knarrström 2003:201).

Grav 5 A 17779 Dubbelgraven

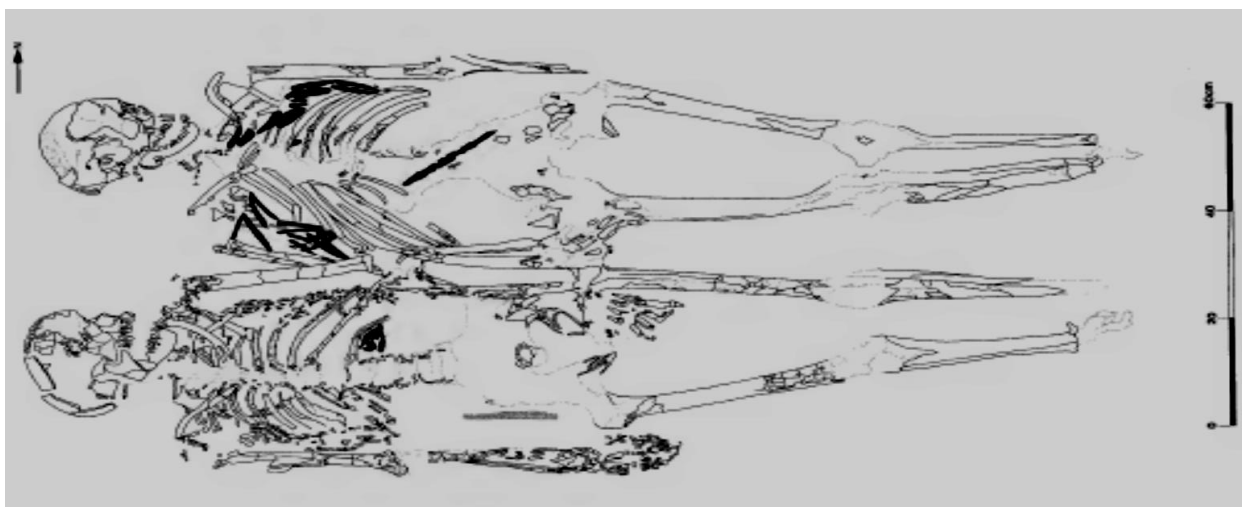
I graven påträffades två individer (fig.13) som båda två låg utsträckta på rygg och med ansiktena vända mot norr (fig.5). Trots en högst osäker osteologisk analys, förmodar man att det rör sig om en man och en kvinna i 40 – 50 – års åldern och med en kroppslängd mellan 1,63 och 1,68 m (fig.5). Mannen har gravlagts först med högerarm under kvinnans vänsterarm, samt att kvinnans vänstra hand vilade på mannens höft. Över båda skeletten (inte ansiktena) förmodar man att någon form av skinn har legat, dock utan rödockra (Kjällquist 2001:51).

I höjd med mannens midja hittade man en flinteggad benspets eller spira, ca 17,5 cm långt vars spets pekade mot mannens huvud, samt att det på bröstet låg 32 tandpärlor; en älg tand, två sältänder, 25 vildsvinständer, och resten antas även de komma från vildsvin (Karsten & Knarrström 2003:81). På kvinnans högersida intill höften påträffades ett 14 cm långt spån, som skulle kunna vara en s.k. mesolitisk begravningskniv, och som efter analys visar sig vara helt oanvänd. Vidare hittades vid vänstra axeln ett mindre spån, som antas ha använts som

kniv. Vid nedersta vänster revben hittades dessutom nedbrutna rester av ett mezozooiskt fossil, ca 7x7 cm, som man antar har varit en gravgåva i form av ett förhistoriskt ostronskal (Karsten & Knarrström 2003 op.cit.:83 – 84).

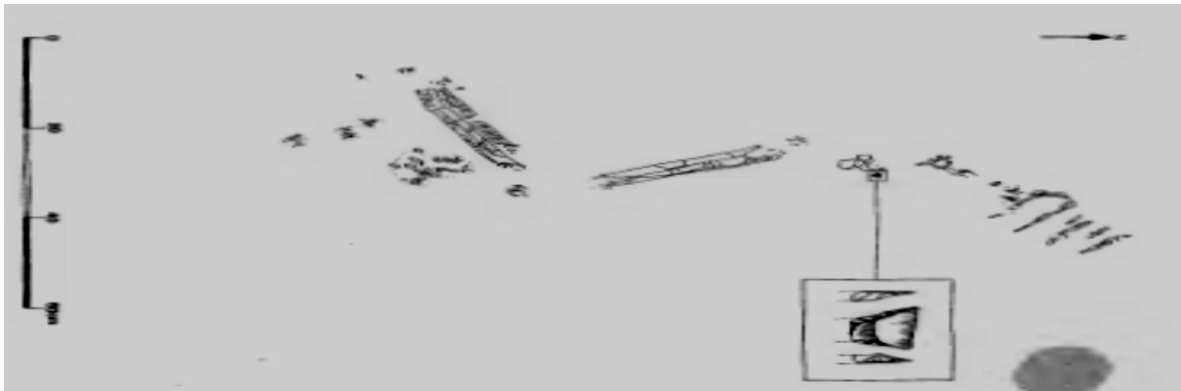
Figur 13 Artefakterna i grav 4 A6504: 1.Kärnyxa 2. Spån 3. Spån 4. Spån 5. Handtag 6. Polygonal kärna 7. Spån 8. Spån 9. Spån 10. Slipsten 11. Spån 12. Uppfriskningsavslag 13. Spån (Kjällquist 2001:47)

Figur 14 Grav 5 A17779 Dubbelgraven (Kjällquist 2001:52)

Grav 6 A25827 Den ensam 10-åringen

I graven påträffades en individ (fig.15) som låg i hockerställning med huvudet i östlig riktning. Trots att åldersbestämningen var svår p.g.a. skelettets nedbrutna status, antar man att det rör sig om ett barn på ca 10 år. De fynd som har påträffats är bl.a. en fragmentarisk tvärpil vid barnets höft, vilken man tror har orsakat barnets död (Kjällquist 2001:55).

Figur 15 Grav 6 A25827 Den ensam 10-åringen (Kjällquist 2001:54)

3.6 Gravarnas placering i relation till boplatsen

Gravarna på Skateholms lokalerna är uppdelade i olika s.k. anläggningar, där anläggning nr 10 på SI anses mycket intressant och tolkas som en hyddkonstruktion. Denna anläggning innehåller stolphål, spår av eld, verktyg samt rester av flintbearbetning och man kan se hur den ligger som ett slags nav, omringat av gravar (Bäcklund – Blank & Fahlander 2006:259). SII är utgörs också av anläggningar, strukturer och gravar blandade med varandra. Exempelvis innehåller struktur 24 stora mängder ockra, djurrester av b.l.a. hund, flinta samt rester av stolphål, vilket skulle kunna indikera en slags kultplats. Struktur 15 däremot som ligger lite vid sidan av alla gravarna är en s.k. stolphålskonstruktion med nedsänkt golv, innehållande flinta, olika redskap, ben och rester av eld, liknande anläggning 10 på SI (Bäcklund – Blank & Fahlander op.cit.:260).

När det gäller Tågerup tycks det råda en viss skillnad i gravarnas placering. Kongemosegravarna har placerats på avstånd från boplatserna, medans Ertebøllegravarna tycks ligga i närmare anslutning till boplatsen (Kjällquist 2001:63). En av anledningarna till skillnaderna i placering skulle kunna vara ändrade strukturer i levnadsförhållanden. Under Kongemose var befolkningen i högre grad nomader, medan man under Ertebølle allt mer förblev bofast och då också kanske ville begrava sina anhöriga nära bostaden.

4 Teoretiskt och metodologiskt ramverk

Materialet kommer att studeras utifrån ett mikroarkeologiskt perspektiv. Detta motiveras med hur avgränsade studier av små lokaler, kan erbjuda intressanta, och nydanande, infallsvinklar på större frågeställningar och problem. Utgångspunkten i mikroarkeologi är framförallt att människor och ting lever tillsammans i världen, d.v.s. en illustration av att alla människor ingår i en mängd olika nätverk som bildar korsande sociala mönster.

Cornell & Fahlander (2002) menar att analyser ofta vinner på att inledas med småskaliga undersökningar, för att sedan expandera 'utåt och uppåt'. Det är det enda sättet man kan förstå hur en social praktik fungerar i relation till olika nätverk och mönster. Vidare menar Cornell & Fahlander att man därmed undviker att låsa fast sina analyser i alltför förutbestämda facit redan innan en undersökning inleds.

Mikroarkeologi är också värdefullt för att påtala en s.k. situerad kunskap (Jmf. Haraway 1989). Som individer är vi alltid begränsade av vår fysiska konstitution och begränsade livslängd – dock betyder inte detta att vi alltid är likvärdiga i praktisk eller social mening. I varje socialt sammanhang är vi tilldelade olika dispositioner, materiella som ideella – och därför besitter olika individer olika sorters kunskaper och erfarenheter. Även om vi tycks vara väldigt olika gällande exempelvis kunskaper, erfarenheter eller kroppsligheter, finns det tendenser som talat för en slags konsensus kring hur vi agerar och handlar i strukturerade praktiker (Cornell & Fahlander 2002).

Inom mikroarkeologi förekommer fyra olika analytiska fält där metoden är synnerligen applicerbar: (2002:112).

1. Utbyte
2. Social strukturering av landskap
3. Hem och hushåll
4. Sociala aspekter på korporalitet

Det fält som blir aktuellt för min studie är framförallt det som behandlar sociala aspekter på korporalitet. Cornell & Fahlander beskriver hur detta betonar aspekter av kroppslighet såväl socialt som kollektivt, och att det primära är identifikationen av sociala signifikanter, d.v.s. vilka aspekter av kroppen som anses socialt signifikant i en specifik social formation. Detta kan ligga till grund för att se hur olika individer av olika kategorier förhåller sig till varandra ur ett subjektiviseringsperspektiv. När det gäller källmaterial och korporalitet menar Cornell &

Fahlander att gravmaterial är en synnerligen viktig källa, vilket motiverar relevansen av korporalitet i min studie (2002:129).

4.1 Teoretiska perspektiv

Utifrån den tidigare forskningen kan vi se att såväl Kjällquist, som Nilsson – Stutz lämpar sig väl för att kopplas samman med mikroarkeologin. Kjällquists tolkning av gåvan i relation till det avfall man har hittat i gravarna i studiens material, passar både ihop med fältet utbyte, samt för mikroarkeologin i stort, då det erbjuder en utvidgning av det mer vardagliga perspektiv som eftersöks (2001).

Inom fältet sociala aspekter på korporalitet, kan vi hitta kopplingar till Nilsson – Stutz tolkning av subjektivitet, i relation till den döda kroppen. Hennes tankar kring hur individen begravdes som person och inte kategori, ger en aspekt av stark integritet hos den döda kroppen. Dessutom ser hon hur dessa individer utgjorde en del av ett socialt system, som strukturerade upp dem i olika sociala identiteter (Stutz 2002:365 - 366). På så sätt kan vi läsa hur gravgåvan var en del i detta agerande.

Genom att använda dessa två analysverktyg, hoppas studien kunna utveckla den tolkning som Jennbert presenterade, och med inspiration av mer icke-traditionella tolkningar som t.ex. Strassburg, kunna erbjuda nya dimensioner och tolkningar av gravgåvan i det mesolitiska Skandinavien.

Att studera gravgåvor är ett slags studium av stumma materiella strukturer, då de inte talar till oss på samma sätt som skrivna texter exempelvis. Dock är dessa gravgåvor både en produkt och ett medium för forntida beteenden, och bör därmed ses som ett medium för en social praktik som de både ingår i och har strukturerat (Olsen 2003:185). Den postprocessuella arkeologin ser på många sätt ting i analogi med text, utifrån bl.a. Lévi – Strauss tanke att allt i människans omgivning kan förmedla mening, symboler och tecken. Genom att vi medvetet ordnar upp tingen baserat på ett system av motsättningar och skillnader blir de meningsfulla, vilket möjliggör att de kan tolkas och läsas som en text (Jensen & Karlsson 1999).

Även om det mikroarkeologiska perspektivet inte överensstämmer helt med det postprocessuella, finns det ändå vissa aspekter som kan förena dem båda, bl.a. genom att det mycket väl kan visa sig att ”materialitetsstudier är en god, eller till och med bättre, källa till att studera och undersöka mänskligt sociala handlingar och sociala strukturer” (Cornell & Fahlander 2002:8).

4.2 Metodologiska analysverktyg

Med den mikroarkeologiska bakgrunden att det ibland kan löna sig att ägna sig åt mer specifika detaljstudier, kommer studien att använda sig av *differance* och korporalitet som analysverktyg (Cornell & Fahlander 2002:111). Motiveringen att använda såväl teoretiska perspektiv som metodologiska analysverktyg grundar sig på nödvändigheten att se hur kopplingen dem emellan bidrar till en helhet i analysen.

Differance

Differance kan ses som en komplettering till Foucaults strukturalism, där han beskriver olika strukturella mönster av relationer. Även om han pekar på hur dessa relationer kan avlösa varandra över tid, saknades en beskrivning på exakt *hur* det gick till. På så sätt behöver vi kombinera strukturalismen med konstruktivistiska element. Genom Derrida, som har fokuserat på att visa hur Foucaults strukturella mönster kan vara kortlivade, enkla s.k. språkspel, kan vi prata om mönster av *differance*, vilka ingår i olika konstellationer (Cornell & Fahlander 2002:37 – 38). Med andra ord kan vi se denna studie i perspektivet av *differance*, där vi i det utvalda materialet kan utröna egna små världar av regler och mönster. På så sätt kan vi se *differance* som en metod för att jämföra då *differance* kan ses som jämförelser mellan små detaljer – och som t.ex. kan det användas för att jämföra hur ockra används i olika gravar, eller om vi pratar om materialitet och praktik istället för symbol (Cornell & Fahlander op.cit.:111).

Korporalitet

Kroppsliga aspekter kan bidra med mycket information om strukturer i olika sociala formationer, menar Cornell & Fahlander. Även om kroppen oftast analyseras som ett objekt inom arkeologin, vill Cornell & Fahlander i detta sammanhang mer betona aspekter av kroppslighet socialt och kollektivt, vilket kan innebära att huruvida kroppen t.ex. har placerats i sittande, stående eller liggande position kan vara av olika betydelse. Det som då sker är att identifikationen av sociala signifikanter blir primära, d.v.s. de aspekter av kroppen som har ansetts socialt signifikanta i en specifik social formation. Dessa kan sedan ligga till grund för att undersöka hur olika individer av olika kategorier förhåller sig till varandra från ett subjektiveringsperspektiv (Cornell & Fahlander 2002:129).

5 Analys

Analysen kommer att följa studiens frågeställningar utifrån ett mikroarkeologiskt perspektiv och analysverktygen *differance* och korporalitet. Kapitlet är uppdelat i två delar; en som behandlar själva gravgåvan och en som fokuserar på en utveckling av Jennberts tidigare tolkningar. Vidare kommer Skateholmslokalerna att förkortas SH I och SH II.

5.1 Gravgåvan

Utifrån de fynd som gjorts i de utvalda nio gravarna kommer jag att initialt beskriva de gravgåvor som påträffats i gravarna, för att sedan jämföra de tre lokalerna i två steg. Först gör jag en intern jämförelse mellan Skateholm I och II samt Tågerup, för att sedan jämföra alla tre lokalerna med varandra.

Utifrån de fynd som gravarna uppvisas kan gravgåvorna delas in i följande fem kategorier; materialitet, verktyg/redskap, djur, avfall samt individer.

Tabell 5 Gravgåvornas kategorier Skateholm I (Egen tabell)

Skateholm I	6	14	41	61
Materialitet	Ockra, tandpärlor	ockra		
Verktyg				yxa
Djur				
Mat/avfall	Flinta, blad, spån			
Individer	Foster/nyfött barn	Ung kvinna	4-årigt barn, alt. 60-årig man	

Tabell 6 Gravgåvornas kategorier Skateholm II (Egen tabell)

Skateholm II	IV	VIII	XV	XX	XXI
Materialitet	Ockra, tyg/klädnad, alt. kanot		Ockra, tandpärlor	Tandpärlor, båt/kanot	
Verktyg	Harpun, blad, nål, stenplatta, yxa		Kniv, benverktyg		Hammare, knivar
Djur			hjorthorn		hjorthorn
Mat/avfall					
Individer		hund	unghund		

Tabell 7 Gravgåvornas kategorier Tågerup (Kongemose). (Egen tabell)

Tågerup (Kongemose)	1	2	5
Materialitet	Ockra, flintbit		Skinn, tandpärlor
Verktyg	Knacksten, spån, handtagskärna, kniv		Spets/spira, spån
Djur			Fossil av ostronskal
Mat/avfall	Handtagsavfall, flinta, ben av fisk och däggdjur	Flinta, benfragment	
Individer			

Tabell 8 Gravgåvornas kategorier Tågerup (Ertebølle). (Egen tabell)

Tågerup (Ertebølle)	3	4	6
Materialitet	Tandpärlor	Ockra, skinn	
Verktyg	kniv	Kärnyxa, slipsten, handtag	tvärpil
Djur		mårdkäke	
Mat/avfall		Sminksten, spån, flinta, fisk – och djurben	
Individer			

Materialitet

I SH I ser vi en låg förekomst av materialitet i gåvorna, endast ockra och tandpärlor. I grav 6 förekommer någon slags färgning på den gravlagda kvinnans underkropp, samt ockra bakom låren. Hon har även tandpärlor runt höftregionen. Ockra förekommer även i grav 14 som en klump vid den kvinnliga individens huvud.

De individer jag väljer att benämna gravgåvor, d.v.s. fostret/nyfödda barnet, den unga kvinnan och det 4-åriga barnet, alternativt 60-åriga mannen är placerade på olika sätt, vilket motiverar varför jag anser att de även kan gå under kategorin materialitet. I grav 6 sitter kvinnan upp med ryggen mot gravväggen och benen utsträckta framför sig och med fostret, eller det nyfödda barnet i mag/bukregionen.

I grav 41 och 61 däremot är gravgåvorna i form av den unga kvinnan och det 4-åriga barnet, alternativt 60-åriga mannen placerade intill den begravda individen som ligger

ner. I grav 41 är den unga kvinnan placerad på vänster sida om mannen som ligger utsträckt på rygg, och hennes ben och överkropp är böjda och täcker delvis mannens vänstra kroppshalva.

Placeringen i grav 61 är delvis annorlunda då gravgåvan i form av det 4-åriga barnet, alternativt 60-åriga mannen ligger på sin vänstra, respektive högra sida i hockerställning placerat öga mot öga mot den begravda individen som ligger på höger, respektive vänster sida med uppdragna knän och håller sin vänstra arm om barnet, i en slags beskyddande position.

Det som skiljer grav 41 och 61 åt är det uttryck som gravgåvorna förmedlar på så sätt att den unga kvinnan tycks ha en aktiv roll i och med att det är hon som eventuellt skyddar mannen, medan det i grav 61 är tvärtom – där är barnet det som skyddas och får således därmed en passiv roll.

Gravgåvorna i SH II är betydligt fler än i SH I, dock när det gäller materialiteten ligger skillnaden främst i att vi också ser någon form av tyg eller klädnad samt eventuell träkonstruktion i gravarna. Mannen i grav IV tycks ha varit svept i någon form av tyg eller skinn, likaså ser vi hur verktygen i grav XV har ursprungligen har legat i någon form av behållare samt att kvinnan i grav XX har legat innesluten i någon form av träkonstruktion, kanske en kanot eller båtlikande farkost.

Den ockra som förekommer är placerad i huvudregionen på de gravlagda manliga individerna i grav IV och XV. Tandpärlorna är placerade runt huvudet på den manliga individen i grav XV samt bakom bäckenet på den kvinnliga individen i grav XX.

Även materialiteten i Tågerups gravar representeras av ockra, tandpärlor och tyg/skinn material. Den begravda kvinnan i grav 6 har en slags mask över ansiktet av ockra, samt ockra kring vänster underben och mellan fötterna. Barnet i grav 3 tycks ha legat i någon slags ockrasvepning, samt att kvinnan i grav 4 har ockra kring bäckenet och mellan lårbenen. Hon tycks även ha varit svept i någon form av ockrafärgat skinn. Detta har även paret i grav 5. De tandpärlor som förekommer finns i grav 3 där barnet verkar ha haft något slags halsband alternativt dräktdetalj placerat över bröstet.

Grav 5 innehåller en intressant detalj i form av ett mezozooiskt ostronskalsfossil placerat vid kvinnans nedre vänstra revben.

Verktyg/redskap eller vapen

De verktyg m.m. som har påträffats i gravarna i SH I består av en yxa i grav 61. Desto fler hittar vi på SH II och Tågerup. Grav IV i SH II innehåller förutom en harpun, även en större mängd sten och benredskap placerade runt den gravlagda mannens huvud. Även grav XV och XXI innehåller verktyg m.m. i form av ben och flintverktyg samt en hammare.

Gravarna i Tågerup uppvisar ett relativt stort antal verktyg m.m. I grav 1 ligger framförallt kring kvinnans vänstra sida av kroppen en rad sten, flint och benredskap, samt att kvinnan håller en handtagskärna i sin vänstra hand. I det 5-åriga barnets grav förekommer tre knivar, varav två är placerade kring höften och en ligger väster om huvudet. Grav 4 en kärnyxa som är placerad vid kvinnans huvud och slipstensfragment ovanför den högra armbågen. Det finns även ett handtag av hjorthorn placerat vid huvudet.

I grav 5 förekommer flera redskap eller vapen. Vid mannens midja ligger en spira eller spets, som pekar upp mot mannens huvud. Kvinnan har desto fler redskap; ett 14 cm långt spån vid den högra höften, som tolkas som en eventuell begravningskniv. Kvinnan har dessutom ett mindre spån, eller kniv vid sin vänstra axel. Flickan i grav 6 har en fragmenterad tvärpil vid sin höft, vilket tolkas som dödande vapnet.

Djur

Gravarna i SH I tycks inte uppvisa några gravgåvor i kategorin djur, däremot förekommer det både i SH II och Tågerup. Grav XV innehåller ett hjorthorn, där hornet är placerat ovanför den gravlagda mannens huvud. Även grav XXI innehåller ett dekorerat hjorthorn. I Tågerup förekommer djur i grav 4 i form av en mårdkåke placerad vid kvinnans huvud.

Mat/avfall

I SH I förekommer avfall i form av flinta, blad, spån och flisor i grav 6. Inget avfall redovisas i SH II. Däremot i Tågerup finns avfall i flera gravar. Avfallet i grav 1 är flinta, spån och djurben som är placerat kring huvudet och vänster hand. Även avfallet i grav 2 består av flint – och benfragment.

Grav 4 innehåller dels kolbitar som ligger placerade vid kvinnans bäcken, flera spån utplacerade i en slags cirkel runt kvinnans kropp samt en s.k. sminksten i fyllningen över höger arm och flinta och brända fiskben i fyllningen vid den högra höften. I fyllningen ovanför överkroppen finns benmaterial från olika däggdjur.

Individer

Gravgåvor i form av mänskliga individer förekommer i SH I, medan det i SH II är hundindivider. I grav 6 ligger ett foster, eller nyfött barn placerat i kvinnans mag/bukregion, medan grav 14 innehåller en gravgåva i form av en ung kvinna som ligger placerad i en slags beskyddande position intill den gravlagda mannen. I grav 41 ligger ett 4-årigt barn, alternativt en 60-årig man placerat vänt mot den döde i en ihopkrupen ställning, i en beskyddande position.

Grav VIII innehåller resterna av en hund vid vänster sida av kvinnans ben, samt att det i grav XV förekommer rester av en unghund vid mannens fötter. I Tågerup förekommer inga individer alls.

Analys

En sammanfattning av gravgåvorna visar att det generellt tycks som att ockran oftast är placerad vid huvudregionen på männen och kring underkroppen på kvinnorna när det gäller gravarna i Skateholm I och II – med undantag för gåvan i form av den unga kvinnan som har en ockraklump ovanför huvudet. I Tågerup är det däremot enbart kvinnorna som har ockra, och då både i ansikte som underkropp.

När det gäller pärlorna ser vi att de placeras kring huvudet på männen och runt bäcken/höftpartiet på kvinnorna. Då det 5-åriga barnet har sina pärlor över bröstkorgen skulle det kunna tolkas som att det är ett barn av manligt kön. En utstickande detalj är den ostronskalsfossil som kvinnan i grav 5 i Tågerup har placerad vid sitt revben, som en slags brosch eller knapp.

Flera av gravarna uppvisar någon form av organiskt material i form av tyg, skinn eller trä, och detta oberoende av kön. Det som urskiljer är kanske främst att kvinnan i grav XX tycks ha legat i någon form av farkost, jämfört med de andras olika svepningar.

Både i SH I och II tycks verktyg m.m. uteslutande ha varit ett manligt attribut då de återfinns i de manliga gravarna samt hundgraven, som därför tolkas in som en hund av manligt kön. Däremot uppvisar Tågerupgravarna ett helt annat mönster, då det är kvinnorna som innehar majoriteten av redskap m.m. Även det 5 - åriga barnet, som tillsammans med kvinnan i dubbelgraven, innehar en eventuell begravningskniv, vilket kan kullkasta teorin om att det skulle vara ett barn av manskön, då det lika gärna kan vara ett flickebarn.

Avfallet i gravarna tycks också vara koncentrerat till kvinnogravarna. I SH I är det grav 6 och i Tågerup är det grav 1 och 4 som uppvisar avfall såväl vid huvudet, hand, bäcken som i en cirkel runt hela kroppen. Endast en man uppvisat avfall och det är grav 2 i Tågerup.

Djuren utgör en manlig majoritet då de representeras i två av de manliga gravarna i XV och XXI i SH II, som innehåller djurattribut vilka är placerade vid huvudet på mannen i grav XV samt bakom ryggraden på hunden i grav XXI. De fragmenterade hundrester som återfanns vid mannens fötter i grav XV skulle kunna tolkas som dels djurattribut och dels avfall, men också som en individ. I Tågerupgravan 4 som är en kvinnograv ser vi en mårdkäke vid huvudet.

Kanske det mest intressanta är de individer jag hävdar kan räknas som gravgåvor och hur de skiljer sig åt. SH I har uteslutande mänskliga gåvor, medan SH II enbart har hundar, och Tågerup å sin sida har inga individer alls. Intressant är också de roller individen ges, då den unga kvinnan är aktiv medan barnet är passivt och hundindividerna är enbart rester eller fragment vilket tyder på olika behandling av individerna vid gravläggningen.

Däremot anser jag inte att den hund som ligger i grav XXI är en gravgåva då den tycks ha fått en helt egen begravning i likhet med de mänskliga gravarna.

5.1.1 Gravgåvornas funktion enligt tidigare forskning

Om vi ska applicera den tidigare forskningen på de studerade gravgåvorna, blir framförallt Mauss och Jennberts tankar om sociala interaktioner aktuella. Både SH I och II tillhör Ertebølleperioden liksom 3 av gravarna i Tågerup. Utifrån de fynd som har gjorts i Tågerups Ertebøllegravar, skulle vi kunna tala om ett slags utbyte mellan de olika lokalerna. Eftersom det är en övervägande mängd redskap/verktyg och materialitet i form av ockra och tandpärlor kan man tolka det som exempelvis prestigevaror.

Dock kan även Weiners idé om omistliga gåvor placeras in i såväl materialitet som redskap/verktyg. Dubbelgraven i Tågerup (grav 5) skulle kunna representera omistliga gåvor genom det fossila ostronskalet som är placerat på kvinnans bröstorg och det spån (kniv) som låg intill kvinnans höft. Även mannens spira och tandpärlor kan härröras till tanken om en uppbyggd auktoritet.

Även om gravarna i Skateholm och Tågerup eventuellt kan ha haft någon form av social interaktion i form av utbyte, frivilligt eller påtvingat, kan även Weiners idé passa in även i Skateholmsgravarna. Om vi tittar på SHII skulle de många fynden av materialitet och verktyg/redskap även här tyda på uppbyggda auktoriteter och hög status eller andliga rättigheter.

Dock förekommer i enstaka gravar (SHI grav 6 samt Tågerup grav 1, 2 och 4) även det som faller under kategorin mat/avfall, vilket leder oss in på Kjällquist tolkning om avfall som gåva. Alla defragment av flinta, benrester samt det mer handfasta fyndet av sminkstenen skulle kunna tyda på någon form av gåva.

Det kanske mest intressant är ändå om vi kopplar kategorin individer till Strassburg, Nilsson – Stutz och Bäcklund – Blank & Fahlander. Både Strassburg och Bäcklund – Blank & Fahlander pratar ju om hunden som viktig gåva i gravläggningen, vilket tycks ofta förekommande i SHII. I SHI däremot indikerar de mänskliga individerna mer en dragning åt Nilsson – Stutz tolkning av subjektivitet. Dock skulle vi även i denna kategori kunna tala om

Weiners omistliga gåvor då individen som gåva kan ses som ett uttryck för auktoritet, hög status eller prestigefyllt ursprung.

Avsaknaden av kategorin individer i Tågerup kan i detta sammanhang betyda att de tre lokalerna har varit isolerade från varandra då bruket inte tycks ha spridit sig mellan lokalerna, utan de istället har byggt upp egna, lokala begravningsritualer.

5.1.2 Förekommer det någon diskursförskjutning inom den tidigare forskningen?

Vi kan till att börja med dela in den tidigare forskningen i tre faser; det påtvingade utbytet som Mauss för fram, Jennberts mer frivilliga och produktiva sociala interaktion samt de mer komplexa tankar som förs fram av Weiner, Strassburg, Nilsson – Stutz och Kjällquist.

Inom dessa faser har diskursförskjutningen framförallt handlat om att gå från att betrakta gåvan som ett opersonligt objekt utan direkt funktion, till att se gåvan som uttryck för någon form av subjektivitet som innehåller flera komplexa funktioner.

Gåvan som opersonligt, påtvingat objekt i en politisk relation → gåvan som opersonligt objekt i ett produktivt gåvoutbyte mellan folkgrupper → gåvan som personligt subjekt med flera funktioner både för folkgrupper såväl som den enskilda individen

Utifrån denna beskrivning kan vi också se en förskjutning inom gåvan som personligt subjekt där Weiners omistliga gåvor skulle kunna tolkas utifrån Strassburg som övergångsgåvor, d.v.s. individens resa mellan begravning och 'den andra' världen. Detta är tankar som även Nilsson-Stutz berör i sin tolkning av förkroppsligandet i begravningsritualen. Kjällquist tolkning uppvisar inte så mycket likhet med Strassburg och Nilsson – Stutz annat än att avfallet skulle kunna ses om ett slags personligt subjekt i relation till den gravlagda individen.

Överlag medför gravgåvan en ökad komplexitet, då subjektivitetens betydelse har fått allt större plats, i och med att gåvan idag inte enbart är en produkt som används i politiska eller andra strategiska syften. När det gäller diskurserna lite mer specifikt kan vi därför se följande förändring i gravgåvans nodalpunkter (Jmf. Laclau & Mouffe 2001):

Social strategisk roll → produktivt utbyte av opersonliga objekt → verktyg för oberoende och uppbyggd auktoritet → aktiv roll i övergången mellan subjekt och objekt → vardaglig funktion i det lokala samhället

5.2 En utveckling av Jennberts resultat

Jennberts forskning har framförallt varit inriktad på gåvans roll i den tidiga neolitiseringsen i Skandinavien, och då framförallt gåvan som utbyte mellan levande individer och grupper. Vidare har Jennbert fokuserat på framförallt tre fyndkategorier; keramik och dess dekor, skolästyxor (Schuhleistenkeilen) och fröavtryck (Jennbert 1984).

I de studerade gravarna är det svårt att dra direkta paralleller till Jennberts resultat, då fynden framförallt representeras av flinta, djurben och horn. Det är också problematiskt att tala om utbyte i Jennbertska termer, då vi inte med säkerhet kan säga att det har funnits något utbyte mellan Skateholmslokaler och Tågerup. Det vi kan utrona är att det tycks ha förekommit variation i bruket av flinta, djurben och horn inom Skateholm och Tågerup.

I relation till detta kan det vara värdefullt att nämna Klooß mer praktiska inriktning kring framförallt yxan. Där Jennbert pratar om utbyte och prestigevaror, påvisar Klooß yxans roll i relation till hasselträdet, och den storskaliga användningen av hasselkvistar och hasselnötter i kustnära tyska Ertebøllelokaler. Denna situation påvisar således en helt annan funktion än vad tidigare forskning anför; här skulle mötet mellan människan och tingen istället kunna handla om yxan som ett praktiskt odlingsredskap. Till skillnad från de mer allmänna teorierna om prestigevaror m.m. ser vi här en yxa som hjälper till att bereda mark för att eventuellt börja odla hasselträd, och på sätt utveckla produktionen (Klooß 2015).

Detta perspektiv kan vara ett sätt att tolka fynden av flintyxor i gravarna. Vad gäller djurbenen och hornen tycks det som att kronhjort är det vanligast förekommande djuret i gravarna, speciellt i de gravar där kvinnoindivider är nedlagda (64,2 %). Enligt Boëthius ser vi dessutom hur dessa kronhjortar fördelar sig med en majoritet av tänder i de s.k. kvinnogravarna, medan mansgravarna domineras av horn (46,2 %). Karakteristiskt för en majoritet av dessa fynd är att såväl tänder som horn är kopplat till korporalitet genom att de är placerade på eller nära intill de döda kropparna. Etnografiska tolkningar visar i detta sammanhang att djur anses ha olika egenskaper, vilket antyder att kronhjorten ansågs besitta särskilda egenskaper kopplat till den dödes kropp (Boëthius 2005:22).

Även om Jennberts resultat är svåra att konkret koppla samman med de studerade gravarna, finns det ändå en möjlighet att se Jennbert i en mesolitiskt kontext genom att Skateholm II och Tågerup befinner sig inom samma tidsperiod. Osäkerheten kring ett faktiskt utbyte lokaler emellan till trots, skulle vi kunna föreställa oss vissa likheter mellan Jennberts forskning och fynden i de studerade gravarna. Vi ser ju exempelvis en ökning i antal verktyg/redskap i dessa två lokaler, vilket skulle kunna tolkas som ett slags produktivt utbyte.

Å andra sidan kan föremålen även vara uttryck för omistliga varor, vilket i såfall omkullkastar denna tanke.

Just när det gäller Skateholm II och Tågerup ser vi också hur materialiteten i gravarna har ökat, vilket utifrån Jennberts resultat kan indikera någon form av utbyte mellan dessa mellanmesolitiska och tidiga Ertebøllegrupper - intressant i detta sammanhang är dock att Skateholm I inte tycks ha samma utveckling.

Kring detta är det svårt att hitta förklaringar hos Jennbert, som trots sitt fokus på Ertebølle inte tar upp denna fas mellan tidig – och mellanertebølle. Vi kan ju se en kraftig tillbakagång i alla kategorier, med undantag för individer som istället ökar och också går från hund till människa. Dessutom förekommer inga individer alls i Tågerup, vilket antyder att något sådant utbyte aldrig har ägt rum mellan Tågerup och andra lokaler. Detta komplicerar frågan kring gravgåvan och skapar ett tomrum fram till neolitikums inträde, och påvisar att det krävs en utvidgad förståelse av gravgåvan där Jennbert inte riktigt räcker till.

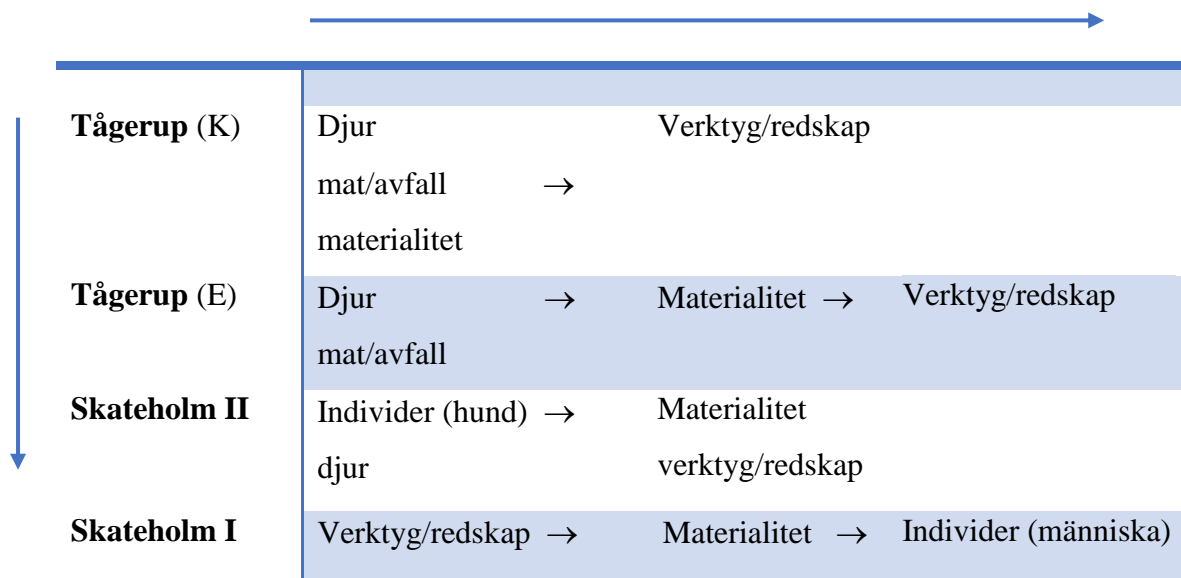
6 Resultat

Genom att rekapitulera studiens fyra frågeställningar, kan vi utifrån analysen se följande resultat:

Gravgåvornas olika kategorier och lokala avvikelser

I lokalerna Skateholm II och Tågerup innehar kategorin verktyg/redskap en övervägande majoritet tätt följd av materialitet och mat/avfall. Det som skiljer Tågerup från Skateholm är framförallt kategorin individer, då Tågerup inte innehar några individer alls. I följande tabell ser vi hur gravgåvornas karaktär har utvecklats över tid.

Tabell 9 Gravgåvornas hierarki och utveckling i Tågerup och SH I & II. (Egen tabell)

Tågerup (K)	Djur		Verktug/redskap
	mat/avfall	→	
	materialitet		
Tågerup (E)	Djur	→	Materialitet → Verktug/redskap
	mat/avfall		
Skateholm II	Individer (hund)	→	Materialitet
	djur		verktug/redskap
Skateholm I	Verktug/redskap	→	Materialitet → Individier (människa)

Som tabellen visar är det skillnad mellan Tågerup Kongemose (K) och Tågerup Ertebølle (E) när det gäller verktyg/redskap som ökar i mängd under Ertebølleperioden. När det gäller kategorin individer ser vi dels en skillnad mellan Tågerup och Skateholmslokalerna i och med att Tågerup helt saknar individer, och dels en intern skillnad mellan Skateholm I och II där Skateholm II består av hund medan Skateholm I består av människa.

Förutom den interna skillnaden mellan Skateholm II och I, kan vi också se hur gravgåvornas karaktär förändras ju längre in i Ertebølleperioden vi kommer. Förutom själva förändringen av karaktär, ser vi även hur det tycks bli allt färre gravgåvor; Tågerup och Skateholm II uppvisar en relativ rik mängd föremål, medan Skateholm I inte alls ger samma bild.

Vidare ser vi en intern varierad karaktär där SH II har en mer varierad karaktär på verktyg/redskap och materialitet jämfört med SH I som endast har enstaka fynd av exempelvis flinta och ockra. Vi ser också en introduktion av eventuella farkostkonstruktioner i trä i SH II, som inte förekommer i SH I. När det gäller den gravlagdes genus ser vi en skillnad i framförallt Tågerup och SH I där de s.k. kvinnogravarna innehar fler och mer varierade gravgåvor än mansgravarna. Däremot är mönstret det motsatta i SH II, med undantag för den eventuella båtkonstruktionen som förekommer både i grav IV (mansgrav) och XX (kvinnograv).

Tidigare forskning talar om gravgåvans funktion i termer av utbyte och omistlig gåva

Utifrån den tidigare forskningen kan vi sammanfatta studiens gravgåvor med framförallt två riktningar; utbyte och omistliga gåvor.

Både den rika mängden verktyg/redskap samt materialitet som återfanns i gravarna skulle kunna antyda olika former av utbyte, såväl ett påtvingat politiskt eller strategiskt enligt Mauss, eller ett mer frivilligt, produktivt utbyte enligt Jennbert. Samma gåvor kan dock även falla in i Weiners tolkning om omistliga gåvor – speciellt med tanke på fossilet, hjorthornen och spirorna.

Som en utmaning till den tidigare forskningens fokus på utbyte, kan vi genom det mikroarkeologiska perspektivet se ett alternativ, som bl.a. representeras av Klooß avsteg från den generella tolkningen när det gäller skolästyran. Hon pekar bl.a. på yxans roll i relation till hasselträdet, och den storskaliga användningen av hasselkvistar och hasselnötter i kustnära tyska Ertebøllelokaler. Denna situation påvisar således en helt annan funktion än vad tidigare forskning anför; då Klooß menar att mötet mellan människan och tingen istället skulle kunna handla om yxan som ett praktiskt odlingsredskap. Till skillnad från de mer allmänna teorierna om prestigevaror m.m. ser vi här en yxa som hjälper till att bereda mark för att eventuellt börja odla hasselträd, och på sätt utveckla produktionen (Klooß 2015).

Genom Klooß ser vi sålunda hur små skillnader kan utmana större tolkningar, som annars riskerar att låsa fast forskningen i en alltför stark konsensus och i vissa riktningar, något som såväl Haraway (1988) och Cornell & Fahlander (2002) påtalar. I likhet med Klooß ser vi också andra forskare som utmanar de traditionella tolkningarna kring gravgåvans funktion. I och med den relativt stora mängden mat/avfall, individer, och i viss mån djur blir även Kjällquist och Nilsson – Stutz tolkningar av stort intresse – dock skulle även dessa kategorier kunna tolkas utifrån Weiner om vi betänker individ – och djurkategorin som representanter för omistliga gåvor.

Diskursförskjutning mot gåvan som personligt och subjektivt fenomen

Vi kan dela upp denna frågeställning i två nivåer. På en mer övergripande nivå ser vi en klar diskursförskjutning från en relativt opersonlig och objektifierad syn på gåvan i form av ett påtvingat fenomen i en politisk relation, eller ett rent strategiskt produktivt utbyte mellan folkgrupper, till att övergå i en diskussion kring gåvans personlig, subjektiva funktion med en mångfacetterad funktion för såväl den enskilda individen som större folkgrupper.

Den sistnämnda diskursen kan vi sedan dela upp i en intern diskursförskjutning som drar åt att vara fokuserad på en social roll i form av oberoende och auktoritet, till att gå åt en mer aktiv roll i övergången mellan subjekt och objekt, för att slutligen se gåvan som en mer vardaglig funktion i det lokala samhället.

Utifrån detta kan vi se hur nodalpunkterna har förändrats över tid inom såväl den övergripande som interna diskursförskjutningen. Sålunda kan vi idag prata om nodalpunkter såsom subjektiv, aktiv, personlig och vardaglig, jämfört med de tidigare nodalpunkterna strategisk, politisk, produktiv, omistlig och objektiv och passiv.

Den mesolitiska kontexten påvisar en komplexitet hos Jennberts resultat

De föremål som har varit viktiga i Jennberts studier kan inte direkt kopplas till de studerade gravarna. Dock skulle Jennberts tankar om det produktiva utbytet kunna placeras i de studerade gravarnas sammanhang på så sätt att de verktyg som påträffats mycket väl skulle kunna representera ett utbyte mellan lokalerna redan under mellanmesolitikum. Med andra ord, Jennberts produktiva utbyte kan ha tagit sig uttryck i form av utbyte med såväl verktyg som materialitet.

Samtidigt finns det tecken som komplicerar Jennberts tolkning. Om vi tittar på kategorin individer tycks det vara något slags lokalt utbyte just för Skateholmslokalerna – och där vi ser en övergång från hundar till människor. På vilket sätt detta kan räknas som produktivt utbyte enligt Jennbert är svårt att utröna. Det finns också ett tomrum i utbytet mellan SH II och I som saknar förklaring hos Jennbert, och som kräver ett utvecklat resonemang för att se den inre processen i Ertebølles bruk av gravgåvor.

Fahlander tar i viss mån upp dessa tomrum då han delar in Skateholmslokalen i fyra faser där fas 4 (norra Skateholm I) är särskilt intressant. Fahlander talar i denna fas om en eventuell konsolideringsfas med en ny ideologi i form av en återkomst till tidigare grupp, eller en hybrid av olika grupper (Fahlander i Fahlander 2011:190).

6.1 Hunden, resandet och individens funktion som gravgåva

I anslutning till det övergripande resultatet vill jag lyfta tre aspekter som jag har funnit extra betydelsefulla för studiens kunskapsbidrag.

Hunden

I gravarna på SH II tycks hunden ha haft en speciell roll. Vi ser dels hunden som gravgåva, men också att hunden har fått samma typ av grav som människan. Enligt Bäcklund – Blank & Fahlander (2006) finns det hundgravar i både SH I och II. I SH I förekommer 8 enskilda hundgravar samt en grav tillsammans med människa. I SH II finns 4, eventuellt 5 hundgravar, varav två är individuella. Även om studiens utvalda gravar i SH I inte innehåller några hundar, tycks det ändå vara en utveckling som pekar på en minskning av hundgravar.

Vilken roll har hunden haft i dessa tre lokaler? Enligt Strassburg är hunden ett relativt komplicerat djur som ursprungligen befann sig långt ifrån det vi idag betraktar som ett tamt husdjur. Istället betraktades hunden som både andlig, kraftfull, farlig och på så sätt mer vild än tam (Strassburg 2000:161). Även Haraway tar upp hunden i egenskap av vild och nära besläktad med vargen och räven på så sätt att hunden sågs som en s.k. *trickster* – figur, d.v.s. en varelse som var både listig och farlig (Haraway 2004:328).

Hunden i grav VIII tyder mer på en hund som vilar troget vid sin mattes sida, likaså i grav XV. Dock skulle fynden också kunna utgöra tecken på att hunden har varit ett viktigt verktyg, speciellt i grav XV. Kanske har den unga gravlagda mannen haft hunden som redskap i exempelvis jakt vilket har gett mannen en slags social status, med tanke på övriga gravgåvor. Att kvinnan i grav VIII endast är gravlagd tillsammans med en hund kan ju också antyda att hunden har varit ett redskap i hennes tillvaro, dock finns inget övrigt i graven som styrker detta.

Det intressanta är dock själva utvecklingen i studiens undersökta gravar, där vi ser rent kronologiskt hur Tågerups obefintliga hundgravar blir tre gravar i Skateholm II, för att sedan återgå till obefintliga i antal. Dessutom hittar vi ju den enskilda, rikt utrustade hundgraven XXI i Skateholm II. Detta blir lite av en kontrast till det Bäcklund – Blank & Fahlander förespråkar, och tyder mer på en lokal företeelse inom Skateholm II.

Resandet

Fyndet av träkonstruktionen i grav IV och XX i Skateholm II visar på en förekomst av kanot – eller båtliknande farkoster i Skateholms samhällsstruktur. Att detta är en företeelse som sprider

sig under Ertebølleperioden ser vi genom fynden i bl.a. Tybrind Vig och Møllegabet (Burenhult 1999; Grøn 2003; 2007). Ett liknande förfarande som påträffats i grav IV och XX i Skateholm II återfinns i Møllegabet II. I anslutning till boplatsen där fann man en intakt båt av urkarvat lindträ med ett mansskelett i som förmodas ha varit inlindat i bark (Grøn 2007:110).

Kloof forskning på träföremål såsom paddlar och träfarkoster visar dessutom att resandet har varit framträdande även i stora delar av norra Tyskland, med lokaler som exempelvis Ostholstein, kusten vid Mecklenburg – Vorpommern inklusive ön Rügen. Även regionen runt ön Poel i Wissembukten samt våtmarkerna i Oldenburger Graben ingår i Kloof studie. Sammanlagt återfanns mer än 4100 träföremål i dessa områden, vilket visar resandets utbredning inom flera olika folkgrupper i södra Skandinavien och Tyskland (Kloof 2015).

Förekomsten av dessa kanoter/båtar i gravarna och huruvida de är egentliga gravgåvor eller helt enkelt en form av kista, kan vara svårt att fastställa. Dock menar jag att vi ändå kan koppla denna förekomst till Nilsson – Stuz då kanoten/båten skulle kunna vara ett medel i övergången från subjekt till objekt. Leuhausen skriver bl.a. hur man valde att placera den avlidna i en båtkonstruktion då man hyste föreställningar om ett liv efter detta, och att båten användes som transportmedel för att nå slutstationen efter döden (Leuhausen 2006:27). Just i grav IV är blir båten ett naturligt inslag som gravgåva då det även förekommer andra fynd som kan kopplas samman med det marina temat.

Dock kan man invända mot det Leuhausen skriver, och istället tänka att båten i grav IV är en gåva som pekar på det Weiner skulle kalla en omistlig gåva, d.v.s. något som utpekar att den döda mannen innehaft någon form av auktoritär social ställning. Fyndet i grav XX pekar å andra sidan inte på någon högre social ställning, då det endast förekom tandpärlor och rester av en kanot/båt. Men att förekomsten av kanoter i dessa två gravar skulle kunna ha med någon form av övergång att göra, styrks av Strassburg som skriver att båda gravarna är riktade mot lagunen, som om ”de döda skulle bege sig ut på en resa över havet” (Strassburg 2000:232).

Om vi tittar på dateringen ser vi att Skateholm II och Møllegabet II sammanfaller under äldre Ertebølletid, vilket kan indikera att förekomsten av kanot/båt i grav IV och XX skulle kunna kopplas till Jennberts produktiva utbyte. Även om Møllegabet II ligger i södra Danmarks arkipelag (Grøn 2007), finns ju möjligheten att människorna i Skateholm II och Møllegabet etablerade kontakt via havsvägar.

Leuhausens (2006) tolkning att gravgåvorna i framförallt grav IV skulle vara redskap den döde behövde dels på sin resa till andra sidan, men också för att kunna fortsätta ’leva’ i denna andra värld, är helt relevanta – dock vill jag även framföra en annan tolkning.

Eftersom grav XX skiljer sig radikalt från grav IV, tänker jag att träkonstruktionen skulle kunna vara ett tidigt tecken på någon form av kistbegravning. Detta förfarande kan ses som en tidig övergång till att i allt större utsträckning begrava den döde i liggande ställning, som vi ser i Skateholm I (Nilsson -Stutz 2003:173).

Så för att sammanfatta resandets betydelse kan vi se kanotern/båtarna i grav IV och XX som tecken på två tolkningar. Det kan vara ett uttryck för passage eller övergång i enlighet med Nilsson – Stutz och Strassburg. Å andra sidan kan det också vara uttryck för ett mer jordnära produktivt utbyte enligt Jennbert, där båten blev en slags tidig kistbegravning.

Individer

Tanken att kategorin individer finns med i min studie baseras främst på korporaliteten, d.v.s. dessa individers placering i gravarna, samt karaktären på gravläggningen. Om vi tittar på Nilsson – Stutz tankar kring begravningen som den ultimata riten för övergång, ser vi hur hon beskriver den dödes förvandling från en levande social gruppmedlem, till ett inträde i en annan existens. Vidare blir begravningen inte bara en symbolisk ritual, utan även ett bevis på ett konkret skede. ”What other rites of passage seem to *stage*, mortuary rituals *are*” (Nilsson – Stutz 2003:67).

Tidigare tankar kring de specifika gravarna i min studie är framförallt att individerna i gravarna tycks höra ihop och att de gravlades samtidigt (Jmf. Leuhausen 2006; Nilsson – Stutz 2003). Det som intresserar mig är till att börja med den kronologiska förändringen mellan de tre lokalerna:

Tågerup inga individer → **SH II** hundar → **SH I** människor

Om vi ser till tidigare resonemang gällande hundar i gravarna, kan vi se ett liknande resonemang kring människor i gravarna. Även om det kan te sig som en spektakulär tanke, menar jag att vi inte kan utesluta idén om att individerna i gravarna i SH I kan anses vara gåvor. Det skulle då betyda att de på något sätt har offerats till förmån för den gravlagda individen.

Grav 6 som innehåller, för Skateholm I:s förhållanden, en stor mängd föremål, varav någon form av halsband eller bälte av tandpärlor kring höftregionen, skulle kunna tyda på en kvinna som uppnått en viss social status. Att det dessutom förekommer en älgstand i halsbandet, vilket är sällsynt i området (Whittle 1996:197) förstärker den bilden. Fostret, eller det nyfödda barnet, som placerats i området kring den sittandes kvinnans knä, eller buk, skulle kunna symbolisera hur kvinnan, i sin passage till andra sidan, bär med sig kraft eller fertilitet.

En annan tolkning kan vara att fostret är kvinnans egna döfödda barn, men då behöver vi också anta att kvinnan dog i s.k. barnsäng eftersom de är begravda vid samma tidpunkt. Halsbandet skulle då eventuellt ha varit placerat kring det döda fostret vid kvinnans buk. Dock finns det motsägelser i denna tolkning. Om kvinnan dog i barnsäng, skulle man ju kunna anta att barnet sågs som något ondskefullt som orsakade kvinnans död, och då är det inte sannolikt att man utsmyckade barnet. Därav upplever jag bilden av barnet som en offergåva som mer realistisk.

Grav 14 är också intressant, framförallt med tanke på korporaliteten. Den gravlagda mannen ligger passivt på rygg, och, skulle man kunna säga, tar emot den aktiva handling som den kvinnliga individen ger honom; i mina ögon någon form av beskydd eller tröst. Då det inte förekommer några andra gravgåvor, utan endast en klump ockra kring kvinnans huvud, blir kvinnan framträdande på grund av sin aktiva roll gentemot mannens passivitet.

Eftersom kvinnan är mellan 17 – 19 år (Larsson 1988a) och mannen är så pass mycket äldre, och hennes huvud dessutom är smyckat, tolkar jag detta som betydelsefullt tillsammans med kropparnas korporalitet. Ytterligare ett intressant faktum är kvinnans skada på kraniet; eventuellt ett hårt slag som kan ha varit dödande (Leuheusen 2006:14). Utifrån detta vill jag hävda en tolkning där kvinnan har offrats genom ett slag mot huvudet, för att sedan placeras i graven som en gåva till mannen.

Med tanke på hennes ålder, utsmyckning och aktiva, och i någon mån sexuella placering intill och på mannens kropp, ser jag henne som en gåva till mannen för att skänka honom virilitet i övergången till andra sidan. Den sexuella aspekten samt att kropparna är gravlagda samtidigt, utesluter tanken att kvinnan skulle vara mannens dotter – dessutom uppvisar mannen inga synliga skador på skelettet.

Slutligen har vi grav 41. Det förekommer inga fynd förutom de två gravlagda individerna, som antas vara begravda samtidigt. I motsats till föregående grav ser vi hur mannen intar den aktiva rollen gentemot barnet, då han tycks omfamna och skydda barnet i sin famn. Det intressanta med denna grav är komplexiteten att utröna vilken av kropparna som utgör gravgåva. Det finns inga synliga skador på kropparna som skulle kunna ge en omedelbar indikation, däremot är korporaliteten framträdande.

Enligt min tolkning kan det förhålla sig på två sätt; barnet har haft någon form av social status i gruppen och har därför förärats ett offer i form av den gamla mannen. I det levande livet kan han ha haft någon form av beskyddande funktion, kanske som tjänare eller till

och med slav åt det lilla barnet. För att skänka barnet fortsatt beskydd i passagen till andra sidan, har mannen offerats och nedlagts i graven tillsammans med barnet.

Den andra tolkningen är att barnet är en gåva till mannen. Han kan ha innehaft en hög social ställning och barnet kan ha offerats som en slags omistlig gåva, eller tecken på att hans släkte ska fortsätta även i övergången till andra sidan. Den beskyddande ställningen tolkar jag inte som sexuell, utan mer som just beskydd; kanske att barnet behöver skyddas i passagen till andra sidan för att säkra släktets fortlevnad. Det faktum att ansiktena är vända mot varandra, tolkar jag också som att det råder någon form av släktskap dem emellan i och med den intimitet som uppstår i en sådan position.

6.2 Sammanfattning

Genom att blicka tillbaka på resultatet kan vi dra följande slutsatser:

- det råder framförallt skillnader mellan de tre lokalerna när det gäller kategorin individer
- kring kategorin individer sker det en utveckling mellan SH II och SH I där hundar övergår till människor
- gravgåvans funktion i de tre lokalerna, utifrån den tidigare forskningen, handlar framförallt om någon form av utbyte, eller omistliga gåvor
- nodalpunkterna har förändrats genom att idag handla om subjektiv, aktiv, personlig och vardaglig, jämfört med de tidigare nodalpunkterna strategisk, politisk, produktiv, omistlig och objektiv och passiv
- det finns ett tomrum i Jennberts produktiva utbyte i övergången mellan Skateholm II och Skateholm I. Fahlander berör detta genom att tala om en eventuell konsolideringsfas med en ny ideologi, eller hybrid av grupper (i Fahlander 2011). Detta är dock något som saknas hos Jennbert och som behöver en vidare diskussion och utvecklade resonemang
- den mänskliga individens roll som gravgåva är en tolkning som behöver utvecklas och synliggöras. Det finns flera utvecklade resonemang kring hundens roll, men mycket liten, eller ingen alls, kring människans roll som gåva, vilket kräver vidare diskussion.

Trots ett litet urval av gravar har studien ändå lyckats få fram ett resultat som bidrar med både nya insikter samt utvecklade tolkningar och argument, vilket är en styrka i det mikroarkeologiska perspektivet. Genom att framförallt använda *differance* för att sätta in små

skillnader i större sammanhang, har jag kunnat ge en slags helhetsbild av gravgåvans funktion i en mesolitisk kontext.

Den teoretiska utgångspunkten har också bidragit till att göra det abstrakta, i form av gravgåvans flerdimensionella aspekter, till konkreta slutsatser – något som kan bidra till att både öka, men också utvidga förståelsen och kunskapen kring det mesolitiska gravskicket i Skandinavien.

Vidare, att enbart använda exempelvis *difference* hade gett studien en en-dimensionell jämförande karaktär, vilket inte var studiens intention. Likaså hade ett uteslutande fokus på enbart det mikroarkeologiska perspektivet gett en avsaknad av fördjupad diskussion kring exempelvis subjektivitet och vardaglig kontext.

Studiens önskan har framförallt varit att diskutera gravgåvans funktion i de tre lokalerna, men också att sätta dem i ett större perspektiv. I och med studiens resultat upplever jag att denna önskan både har uppfyllts, men kanske än mer utvidgats och öppnat fler dörrar och möjligheter till fortsatt forskning kring ämnet. Det är framförallt två dörrar jag tänker på; dels är det luckan hos Jennberts tolkningar kring den produktiva gåvan, i relation till övergången mellan Skateholm II och I, och dels är det avsaknaden av diskussion kring gravgåvan i form av mänskliga offer i det mesolitiska gravskicket. Dessa två ämnen är något jag förhoppningsvis ska kunna ägna framtida studier åt, och på så sätt ytterligare bredda den arkeologiska forskningen kring mesolitikum.

Litteraturförteckning

- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2009). *Reflexive methodology. New vistas for qualitative research*. Los Angeles: SAGE.
- Boëthius, A. (2005). *I Djurisk Skepnad. En studie av djurens rituella betydelse i södra Skandinavien under atlantisk kronzon*. Lund: Institutionen för arkeologi och antikens historia. Lunds Universitet.
- Burenhult, G. (red.). (1999). *Arkeologi i Norden del 1*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bäcklund-Blank, M. & Fahlander, F. (2006). *Döden i den bräckta lagunen. Bland hundar och barn i Skateholm [elektronisk resurs] Tillgänglig på <http://arkserv.arch.gu.se/mikroarkeologi/skateholm.pdf>*. Bergen: Arkeologiskt institut.
- Cornell, P & Fahlander, F. (2002). *Social praktik och stumma monument. Introduktion till mikroarkeologi*. Göteborg: Göteborgs universitet Institutionen för arkeologi.
- Fahlander, F. (2005). Reala kroppar och dödens realiteter. Rumslighet och horisontell stratigrafi på Ajvide och Skateholm. I F. Ekengren, & L. Nilsson - Stutz, *I tillvarons gränsland Perspektiv på kroppen mellan liv och död* (ss. 106 - 145). Lund: Acta Archaeologica Lundensia, Series altera in 8, Nr. 60 Nordic TAG Lund.
- Fahlander, F. (2011). Mesolitisk barndom. Att vara liten på Skateholm. i F. (. Fahlander, *Spåren av de små. Arkeologiska perspektiv på barn och barndom*. (ss. 181 - 196). Stockholm: Stockholm Studies in Arcaeology 54.
- Grøn, O. (2003). Mesolithic dwelling places in south Scandinavia: Their definition and social interpretation. *Antiquity*, 685 - 708.
- Grøn, O. (2007). The investigation of submerged Stone Age landscapes using diving as a research tool: an example from Denmark. *International Journal of the Society for Underwater Technology, Vol 27, no 3*, 109 - 114.
- Haraway, D. (1988). Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist studies, Vol. 14, No.3*, 575 - 599.
- Haraway, D. (1989). *Primate Visions: gender, race and nature in the world of modern science*. London: Routledge.
- Haraway, D. (2004). *The Haraway Reader*. New York and London: Routledge.
- <http://historiska.se>. (den 18 10 2017). Hämtat från <http://historiska.se/upptack-historien/artikel/den-gamle-och-barnet/>.
- Jennbert, K. (2003). Animal Graves Dog, Horse and Bear. *Current Swedish Archaeology, Vol.11*, 140.
- Jennbert, K. (1984). *Den produktiva gåvan Tradition och innovation i Sydskandinavien för omkring 5300 år sedan*. Lund: CWK Gleerup.
- Jennbert, K. (2011). Ertebølle pottery in southern Sweden - a question of handicraft, networks and creolisation in a period of neolithisation. *Bericht der Römish - Germanishen Kommission*, ss. 89 - 110.
- Karsten, P & Knarrström, B. (2003). *The Tågerup Excavations*. Lund: Riksantikvarieämbetet.

- Kjällquist, M. (2001). Gåvor eller avfall? En studie av sex mesolitiska gravar från Tågerup. I P. Karsten, & B. Knarrström (red.). *Skånska spår: Arkeologi längs Västkustbanan* (ss. 32 - 69). Stockholm: Riksantikvarieämbetet.
- Kloob, S. (2015). *Mit Einbaum und Paddel zum Fischfang. Holzartefakte von endmesolithischen und frühneolithischen Küstensiedlungen an der südwestlichen Ostseeküste. Untersuchungen und Materialien zur Steinzeit in Schleswig-Holstein und im Ostseeraum, Band 6*. Kiel/Hamburg: Wacholtz Verlag.
- Laclau, E & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso.
- Larsson, L. (1990). Dogs in fraction – symbols in action . I P. M. Vermeersch, *Contributions to the Mesolithic in Europe. Papers presented at the fourth international symposium 'The Mesolithic in Europe', Leuven 1990* (ss. 153 - 160). Leuven: Leuven University Press.
- Larsson, L. (1988a). *The Skateholm Project I. Man and environment*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Larsson, L. (1988b). *Ett fångstsamhälle för 7000 år sedan*. Lund: Signum.
- Leuheusen, K. (2006). *Schamaner och demoner-En undersökning av jägarstenålderns syn på det ockulta med utgångspunkt i Skateholm*. Lund: Lunds Universitet.
- Mauss, M. (1972). *Gåvan*. Uppsala: Argos.
- Mauss, M. (2002). *The Gift. The form and reason for exchange in archaic societies*. London New York: Routledge.
- Nilsson - Stutz, L. (2003). *Embodied Rituals & Ritualized Bodies Tracing Ritual practices in Late Mesolithic Burials*. Lund: Almqvist & Wiksell International.
- Peterson, N. (2007). *En grav är mer än bara en grav... En metodutveckling av tafonomi som redskap att förstå olika anläggningar med djur*. Lund: Lunds Universitet Institutionen för arkeologi och antikens historia.
- Skånberg, T. (2016). *Spår efter ideologier i Södra Skandinavien under perioden 7,000 - 3,000 f.Kr.* Göteborg: Göteborgs Universitet Institutionen för historiska studier.
- Strassburg, J. (2000). *SHAMANIC SHADOWS One Hundred Generations of Undead Subversion in Southern Scandinavia 7,000 - 4,000 BC*. Stockholm: Departement of Archaeology Stockholm University.
- Sørensen, L. & Casati, C. (2015). Hunters- gatherers living in a flooded world. i S. Kerner, & R. & Dann, *Climate and ancient societies* (ss. 41 - 67). København: Museum Tusulanum Press, University of Denmark.
- Sørensen, S. (1996). *Kongemosekulturen i Sydsandinavien*. København: Egnsmuseet Færgården.
- Weiner, A. B. (1992). *Inalienable Possessions. The Paradox of Keeping - While giving*. Berkeley Los Angeles Oxford: University of California Press.
- Whittle, A. (1996). *Europe in the Neolithic: The Creation of New Worlds*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Willfors, J. (2015). *Skateholmsgåtan - Kan man döma hunden efter graven? En studie av hundgravarna vid Skateholm, Trelleborg, Skåne*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Zagorska, I. (2006). Radiocarbon chronology of the Zvejnieki burials. I L. Larsson, & I. Zagorska, *Back to the origin. New research in the mesolithic - neolithic Zvejnieki cemetery and environment, northern Latvia* (ss. 91 - 113). Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Åkesson, M. (2007). *Kroppsställningar och rödockra i gravarna i Skateholm I*. Lund: Lunds Universitet Institutionen för arkeologi och Antikens historia.